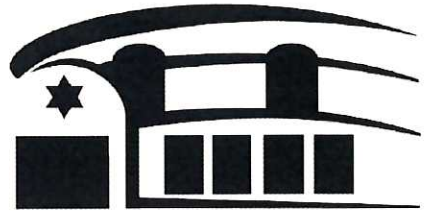

BRS AFTERNOON KOLLEL

Sponsored by Frohlich Financial Group, LLC

SURVEY OF SHAS SUGYAS

בריה #8: WEEK #8

RABBI EFREM GOLDBERG

פרשת ויגש תשע"ט

THIS WEEK'S LEARNING HAS BEEN SPONSORED BY

DAVID AND SOSHI MAYERFELD ON THE BIRTH OF A GREAT GRANDDAUGHTER, HADASSAH TAGERSTEIN. MAZEL TOV TO THE PARENTS RIVKA AND BEN TAGERSTEIN, TO THE GRANDPARENTS RABBI ELI AND MRS. TOVA WEISS, DR. AND MRS. SHABSY TAGERSTEIN, AND TO THE GREAT GREAT GRANDFATHER ZEV (BILLIE) GOLDFISCHER

*TO SPONSOR A WEEK OF LEARNING, EMAIL RABBI SHABTAI AT RSS@BRSONLINE.ORG

The Dr. Yitzchak Belizon z"l
BEIS MEDRASH OF BRS
בית מדרש יצחק יעקב בליון של ק"ק בוקה רטון

גיד הנשה פרק שביעי חולין

17 א מ"י מ"ח מ"ט
מחלוקת ארבעה הל"ן
קמ"ג לחון קמ"ד ע"ש
י"ד מ"י ס"ב ס"ג ח
18 ג מ"י ס"ד ס"ה
19 ג מ"י ס"ה ס"ו
20 ג מ"י ס"ו ס"ז
21 ג מ"י ס"ז ס"ח
22 ג מ"י ס"ח ס"ט
23 ג מ"י ס"ט ס"י
24 ג מ"י ס"י ס"יא
25 ג מ"י ס"יא ס"יב
26 ג מ"י ס"יב ס"יג
27 ג מ"י ס"יג ס"יד
28 ג מ"י ס"יד ס"טו
29 ג מ"י ס"טו ס"ז

רבינו גרשום

בר פיולי דרבינו גרשום וקא
מנקה אטמא. קא מנקה
היך מניד הנשה: חזויה
דקא גריב. כלומר שהיה
גומרו ע"ה השופי ולא
מחטא אחרי: דאורי לך
כ"י יהודה אורי לך.
כלומר דחזויה דמקל
דאורי כ"י לקיים בו פנות
נשילי: מאי דשקל בר
פיולי דאורייתא. כלמי
מה דשקל בר פיולי אסור
מן חזויה ל"י יהודה:
מכלל דשירי בר. כלומר
מכלל דמאי דשירי אסור
מדרבנן ל"י יהודה: ואילא
דאורי ליה. דלא היה
מחטא אחרי אלא היה
גומרו: כמאן אורי ליה.
כ"י דמאי דשירי אסור
מדרבנן כמאן אורי ליה:
לא אסרה תורה אלא
שעל הבק בלבד. כלומר
שעל השופי בלבד
לאסור סוף הגיד
שחון לשופי שמחה
מדרבנן:

הנהגות וציונים

17 א מ"י מ"ח מ"ט
מחלוקת ארבעה הל"ן
קמ"ג לחון קמ"ד ע"ש
י"ד מ"י ס"ב ס"ג ח
18 ג מ"י ס"ד ס"ה
19 ג מ"י ס"ה ס"ו
20 ג מ"י ס"ו ס"ז
21 ג מ"י ס"ז ס"ח
22 ג מ"י ס"ח ס"ט
23 ג מ"י ס"ט ס"י
24 ג מ"י ס"י ס"יא
25 ג מ"י ס"יא ס"יב
26 ג מ"י ס"יב ס"יג
27 ג מ"י ס"יג ס"יד
28 ג מ"י ס"יד ס"טו
29 ג מ"י ס"טו ס"ז

וא"ל מהדרינן במביעות עינא. מימיה הסת דחשדין ליה
דלמא משקר שאינה שלו דהא לזרעא מרענן מהדרינן
במביעות עינא¹⁷ ו"ל דהא מייירי במביעות עין כל דהו והא דמהדרינן
לזרעא מרענן במביעות עינא¹⁸ דהיינו במביעות עין גמור דכל
הני אמוראי דהא דלא לאו היה להם
במביעות עינא גמור דלא לאו הכי מה
היה להם לשלל אי הוו ידעי בודאי
ולא הוו מסופקים כלל:

פלניא דהאי סימניה והאי
סימניה קמ"ג נפשא דא
קמ"גין ליה. וא"ל מהלל משיאין דא
על פי סימניה להכי לישנא דלמך רשע
סימנין דאורייתא ב' במלך דלמית
(דף קג.) ואם לאחר שנשאלת בזה עדים
שזנתה קטלין לה דסימנין אסימנין
לחזיקה במחוקק ששם איש מן השני
ואפילו נמצא ע"י עדים שזנתה
הראשון כבר היה מת בשעת הזנות
ולא אמרינן שמה צננה היה מי
בשעת קידושה ואין קידושה קדושין
ו"ל דכ"י האי גוונא נמי לא סומנין
אסימנין לניקטלה ולהחזיקה בשם
איש מן השני אלא אמרינן שמה היה
צננה ולא הוו קידושה קדושין וכן
אם נשאלת על פי עד אחד וזינתה לא
קטלין לה א"ע"פ שזנתה¹⁹ הראשון
ודע שהיה מת כבר בשעת הזנות דלא
לכל דבר מהסימנין ליה דאם האמין
יורדים לחלה על פיו ולא זרמה
אסורה²⁰ וא"ל והיאך מחזירין שטר חוב
בסימנין והא אי אמו סקדי ואמאי
מפלוגי דהאי סימניה והאי סימניה ליה
מפלוגי לא ספקין ו"ל דלא דמי
(ג) שטר שאין אדם מוחזק בו שאומר
שלי הוא מהדרינן שפיר אכל ממון
שצד הצעלים אין להוציא ע"י סימנין
דה"נ לא הוו מפסקין חפץ מנד
צעלים אי אמו סקדי ואמאי ההוא
חפץ דהאי סימניה והאי סימניה
דפלניא הוא: **מכר** דשירי
דרבנן ל"י יהודה. לכאורה משמע
דלרבי יהודה נמי אית ליה דאורייתא

ורבנן ולר"מ לא דאורייתא כל כונה שאוסר רבי יהודה כדלמך בסמוך דשקל דאורייתא לר"מ ולרבי יהודה דרבנן נמי לא שירי אכל אין
נראה לומר כן דאם כי הוסיף להם שאלה מתלוקות בדאורייתא דר' יהודה פליג אההוא תנא דלמך לא אסרה תורה אלא שעל האכל כדלמך
בסמוך²¹ ולא מתקבצת לומר כן בדשאלת רבי יהודה ו"מ"ק דייחא פליגי בדרש דעל כף היך כדשמואל אלא רבי יהודה במאי פליגי
וא"ל ומנא לן דשקל צד פיולי דאורייתא לר"מ דלמך סבר ר' מאיר דלא אסרה תורה אלא שעל הכף בלבד וליכא אלא שני מתלוקות ויש
לומר כיון דמתמיר ר' מאיר במטיטה לא מתקבצת דמיקל בדאורייתא טפי מדרב' יהודה ומנא קמח דר' יהודה דהאי אין מממיר במטיטה
כיון דמיקל בדאורייתא וא"ל והא שמואל סבר כר' מאיר דלמך ליה מוח ציה טפי וקאמרינן לקמן דשמואל קאמר לההוא שמעמא דלא
אסרה תורה אלא שעל הכף בלבד ויש לומר דשמואל אליצא דמנא דמתמיתין דלמך אכלו ואין בו כוזה חשיב קאמר דלא אסרה תורה כ"י
וליה לא סקדי ליה וכה"ג אמר שמואל צפרק אלמנה צינות (מסכת ט"ו) דלמנא אלמנה לעלמנה והיינו כאלהי יהודה דלמנא התם
וצפרק נערה שנחפתה (ס"ד דף טז.) שמעינן ליה לשמואל שפוסק בהדיא דהלכה כאנשי גליל²²: **צריך** שישו"א את כו"ז. לענין מטיטה
סחם כר' מאיר ולענין דלמנא סחם כרבי יהודה לעיל (דף טז.) דקמתי וחכמים אומרים נלמנא: **מאי** טעמא דרבנן בריה דהיא.
ובסוף פירקין (דף קג:) נמי אמרינן כי האי גוונא אכל כפור טהורה במייה בבל שהוא במיתתה כצויה אכל כפור טעמא דין במיתתה
בבל שהוא דלמך מן החי ועוף טעמא דלמך ליה ציה וא"ל מאי טעמא דלמך מן החי ועוף טעמא גיד וצוק חשיבי טפי ציה מנצלה טהורה
במיתתה²³ כצויה ולא חשיב ציה וכן טעמא דלמך ליה רבנן ציה מנצלה בבל שהוא במיתתה דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן
גיד ולא חשיב טעמא דלמך מן החי כאלו פירש בין גדול ובין קטן דלמנא מיקורי גיד ועוף ובלגד שיהיו שלמים אכל נצלה חמיה
נמי משמע נצלה וכן טעמא דלמך חשיב אל תחלל חטה של טעל או הוה חשיב ציה וכן משמע פרק שלשי דשבעה (דף קג:) דקאמר היכן
מזינו באוכל כל שהו שחייב ופירין ולא והרי מפרש פירוש שבעה שלא אוכל כל שהוא ומשני מפרש נמי כצויה דמי משמע דשבעה דציה היו
כאלו פירש הכחוש שלא חשבל בין גדול ובין קטן וא"ל דמנא צפרק אלו הן הלוקין (מסכת י"ג.) כמה יאכל מן הטעל ויהיה חייב ר' שמעון אומר
בבל שהוא וחכמים אומרים כצויה אמר להם ר"ש אי אדם מודים באוכל נמצא כל שהוא שחייב אמרו לו מפני שהיא כצויה אמר להם אף
חטוב כצויה ומתקין צפרק צפרק חזויה (מסכת ט"ו) דלמנא אצרי מנצלה דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן
ורבנן צריית נשמה חשיבא דחטה לא חשיבא והשתא קשה הרי גיד ואצד מן החי דחשיב ציה אלמא לא תליא מילתא בשמה ואפילו הוה נשמה
במטה לא חשיבא ציה כדפרישית דלא דמי למפרש דלא חשבל טעל כחייב ולא חשיב לא חשבל חטה של טעל ונראה לפרש דרבנן לצדי
ר"ש קא מהדרי ליה לדין אפילו הוה חטה נשמה לא חשיב ליה ציה דלא דמי למפרש כדפרישית אלא לדין דחשבת ליה ציה אלמא לית
לך טעמא דמפרש מ"מ לא דמי לנמלה דלמנא איכא נשמה וקשה היכן מזינו כוה שמעינן טעם לדבריו והם עצמם אינם סבורין שיהיה
הדבר תלוי במיתתה ו"ל דכי האי גוונא באשקן צפרק התעוררת (מסכת ט"ו) דלמנא אצרי מנצלה דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן
אומר יקרב ורואה אי את בשר בעלת מוס כאלו הם עגלים והכ"ל לא יקרב וע"כ ר' אליעזר גופיה לית ליה האי טעמא דהא ברובע ורבע
מודה דלא יקרב ולא קאמר רואה אי חותם כאלו הם עגלים אלא עיקר טעמא דמפרש צמי²⁴ מוס צם לא ירע²⁵ הא ע"י מעוררות ירעו ולדבריהם
דרבנן קאמר ליה כדלמך התם ומויה שם מיושב ויתר דמנא דצרייתא אומרין כן הגמרא אכל צפרק במתא דמכות (דף ק"ג.) מי דוחק הס"ס
לומר דרבנן משיבין חטובה לר"ש לדבריו מה שאין סבורין כיון דלמנא לא נמצאה ולא צרייתא וא"ל ר"ש דחשיב חטה ציה היאך תרומה
עולה כנ"ל הא אמרינן לקמן (דף ק.) דציה לא נמצאה חטה גיד ופי מנצלה חטה גיד ופי מנצלה חטה גיד ופי מנצלה חטה גיד ופי מנצלה
ואצד מן החי ועשפת טעמיה אכל תרומה מותר עדי שמרחה חטה ערלה וכלאי הכרס לא ליצטלו. וע"ש מוס' ומוס' עב. ד"ה וליצטלו:

דהני שמעתתא. דשרי אסור במביעות עינא: במביעות עינא דק"א.
סמך דעמו להכירה קבול ומאצדה לא ילפינן דהתם משום ממוד
המנוון מיישין דלמא משקר דלמך מר (מסכת ג"ב:) גול ועריות נפשו
של אדם מתאחה להם ומחמתן: תדע. דמביעות עינא עדיפא:
פלניא דהבי סימניה. פלוגי הכה אמ
הנפש ואין אלו ממירין בו מעולם
אלא סימנין כך וכן היו נצופו וכללו
של הורג: במביעות עינא אית לן
בגויה. וממירין אלו בו: ואילו אית
ציה. לשלום: במביעות עינא בגויה.
שמכירו: **מתני'** שישו"א את כו"ז.
יטעט אחריו וסחם משנה ר"מ דלמך
(לעיל דף כ"ג:) מטיטה צני: אבלו
ואין בו כוזה חייב. משום דציה הוא
ומייב בכל שהוא וכדלמרינן במסכת
מכות (דף ק"ג.) אי אדם מודים לי
באכל נמצא כל שהוא שהוא חייב
אמרו לו מפני שהיא כצויה: אינו
סופג אלא ארבעים. דלמך מוהג
אלא נחמת: **גב' בר פיולי**. כן
שמו: ואיך ציה. כרבי יהודה לא
היה מתקטט אלא גומס מלמלה:
אמר ציה לא תרתת. לא ע"ש וכל
בשעט ע"י מושקן: דאורי דף.
לעשות כן כרבי יהודה אורי לך:
ומאי דשירי דרבנן לר"ש. דמדרבנן
הוא דבעי רבי מאיר מטיטה: שעל
הבק. דלר"ש שהגיד ארוך אין
אסור אלא מה ששנוע על הכף:
כף. בשר הסובב את הקולית ודצוק
לעגס והגיד הארוך שוכב מקממו
על גבי ארמו בשר: אמר רב פפא
בתנאי. דמפרשט אפילו דרבנן אית
לבו דשמואל ורבי יהודה לית ליה
דשמואל: ס' סחם אכילה כצויה:

פלניא דהאי סימניה והאי
סימניה קמ"ג נפשא דא
קמ"גין ליה. וא"ל מהלל משיאין דא
על פי סימניה להכי לישנא דלמך רשע
סימנין דאורייתא ב' במלך דלמית
(דף קג.) ואם לאחר שנשאלת בזה עדים
שזנתה קטלין לה דסימנין אסימנין
לחזיקה במחוקק ששם איש מן השני
ואפילו נמצא ע"י עדים שזנתה
הראשון כבר היה מת בשעת הזנות
ולא אמרינן שמה צננה היה מי
בשעת קידושה ואין קידושה קדושין
ו"ל דכ"י האי גוונא נמי לא סומנין
אסימנין לניקטלה ולהחזיקה בשם
איש מן השני אלא אמרינן שמה היה
צננה ולא הוו קידושה קדושין וכן
אם נשאלת על פי עד אחד וזינתה לא
קטלין לה א"ע"פ שזנתה¹⁹ הראשון
ודע שהיה מת כבר בשעת הזנות דלא
לכל דבר מהסימנין ליה דאם האמין
יורדים לחלה על פיו ולא זרמה
אסורה²⁰ וא"ל והיאך מחזירין שטר חוב
בסימנין והא אי אמו סקדי ואמאי
מפלוגי דהאי סימניה והאי סימניה ליה
מפלוגי לא ספקין ו"ל דלא דמי
(ג) שטר שאין אדם מוחזק בו שאומר
שלי הוא מהדרינן שפיר אכל ממון
שצד הצעלים אין להוציא ע"י סימנין
דה"נ לא הוו מפסקין חפץ מנד
צעלים אי אמו סקדי ואמאי ההוא
חפץ דהאי סימניה והאי סימניה
דפלניא הוא: **מכר** דשירי
דרבנן ל"י יהודה. לכאורה משמע
דלרבי יהודה נמי אית ליה דאורייתא

ורבנן ולר"מ לא דאורייתא כל כונה שאוסר רבי יהודה כדלמך בסמוך דשקל דאורייתא לר"מ ולרבי יהודה דרבנן נמי לא שירי אכל אין
נראה לומר כן דאם כי הוסיף להם שאלה מתלוקות בדאורייתא דר' יהודה פליג אההוא תנא דלמך לא אסרה תורה אלא שעל האכל כדלמך
בסמוך²¹ ולא מתקבצת לומר כן בדשאלת רבי יהודה ו"מ"ק דייחא פליגי בדרש דעל כף היך כדשמואל אלא רבי יהודה במאי פליגי
וא"ל ומנא לן דשקל צד פיולי דאורייתא לר"מ דלמך סבר ר' מאיר דלא אסרה תורה אלא שעל הכף בלבד וליכא אלא שני מתלוקות ויש
לומר כיון דמתמיר ר' מאיר במטיטה לא מתקבצת דמיקל בדאורייתא טפי מדרב' יהודה ומנא קמח דר' יהודה דהאי אין מממיר במטיטה
כיון דמיקל בדאורייתא וא"ל והא שמואל סבר כר' מאיר דלמך ליה מוח ציה טפי וקאמרינן לקמן דשמואל קאמר לההוא שמעמא דלא
אסרה תורה אלא שעל הכף בלבד ויש לומר דשמואל אליצא דמנא דמתמיתין דלמך אכלו ואין בו כוזה חשיב קאמר דלא אסרה תורה כ"י
וליה לא סקדי ליה וכה"ג אמר שמואל צפרק אלמנה צינות (מסכת ט"ו) דלמנא אלמנה לעלמנה והיינו כאלהי יהודה דלמנא התם
וצפרק נערה שנחפתה (ס"ד דף טז.) שמעינן ליה לשמואל שפוסק בהדיא דהלכה כאנשי גליל²²: **צריך** שישו"א את כו"ז. לענין מטיטה
סחם כר' מאיר ולענין דלמנא סחם כרבי יהודה לעיל (דף טז.) דקמתי וחכמים אומרים נלמנא: **מאי** טעמא דרבנן בריה דהיא.
ובסוף פירקין (דף קג:) נמי אמרינן כי האי גוונא אכל כפור טהורה במייה בבל שהוא במיתתה כצויה אכל כפור טעמא דין במיתתה
בבל שהוא דלמך מן החי ועוף טעמא דלמך ליה ציה וא"ל מאי טעמא דלמך מן החי ועוף טעמא גיד וצוק חשיבי טפי ציה מנצלה טהורה
במיתתה²³ כצויה ולא חשיב ציה וכן טעמא דלמך ליה רבנן ציה מנצלה בבל שהוא במיתתה דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן
גיד ולא חשיב טעמא דלמך מן החי כאלו פירש בין גדול ובין קטן דלמנא מיקורי גיד ועוף ובלגד שיהיו שלמים אכל נצלה חמיה
נמי משמע נצלה וכן טעמא דלמך חשיב אל תחלל חטה של טעל או הוה חשיב ציה וכן משמע פרק שלשי דשבעה (דף קג:) דקאמר היכן
מזינו באוכל כל שהו שחייב ופירין ולא והרי מפרש פירוש שבעה שלא אוכל כל שהוא ומשני מפרש נמי כצויה דמי משמע דשבעה דציה היו
כאלו פירש הכחוש שלא חשבל בין גדול ובין קטן וא"ל דמנא צפרק אלו הן הלוקין (מסכת י"ג.) כמה יאכל מן הטעל ויהיה חייב ר' שמעון אומר
בבל שהוא וחכמים אומרים כצויה אמר להם ר"ש אי אדם מודים באוכל נמצא כל שהוא שחייב אמרו לו מפני שהיא כצויה אמר להם אף
חטוב כצויה ומתקין צפרק צפרק חזויה (מסכת ט"ו) דלמנא אצרי מנצלה דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן
ורבנן צריית נשמה חשיבא דחטה לא חשיבא והשתא קשה הרי גיד ואצד מן החי דחשיב ציה אלמא לא תליא מילתא בשמה ואפילו הוה נשמה
במטה לא חשיבא ציה כדפרישית דלא דמי למפרש דלא חשבל טעל כחייב ולא חשיב לא חשבל חטה של טעל ונראה לפרש דרבנן לצדי
ר"ש קא מהדרי ליה לדין אפילו הוה חטה נשמה לא חשיב ליה ציה דלא דמי למפרש כדפרישית אלא לדין דחשבת ליה ציה אלמא לית
לך טעמא דמפרש מ"מ לא דמי לנמלה דלמנא איכא נשמה וקשה היכן מזינו כוה שמעינן טעם לדבריו והם עצמם אינם סבורין שיהיה
הדבר תלוי במיתתה ו"ל דכי האי גוונא באשקן צפרק התעוררת (מסכת ט"ו) דלמנא אצרי מנצלה דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן דרבנן
אומר יקרב ורואה אי את בשר בעלת מוס כאלו הם עגלים והכ"ל לא יקרב וע"כ ר' אליעזר גופיה לית ליה האי טעמא דהא ברובע ורבע
מודה דלא יקרב ולא קאמר רואה אי חותם כאלו הם עגלים אלא עיקר טעמא דמפרש צמי²⁴ מוס צם לא ירע²⁵ הא ע"י מעוררות ירעו ולדבריהם
דרבנן קאמר ליה כדלמך התם ומויה שם מיושב ויתר דמנא דצרייתא אומרין כן הגמרא אכל צפרק במתא דמכות (דף ק"ג.) מי דוחק הס"ס
לומר דרבנן משיבין חטובה לר"ש לדבריו מה שאין סבורין כיון דלמנא לא נמצאה ולא צרייתא וא"ל ר"ש דחשיב חטה ציה היאך תרומה
עולה כנ"ל הא אמרינן לקמן (דף ק.) דציה לא נמצאה חטה גיד ופי מנצלה חטה גיד ופי מנצלה חטה גיד ופי מנצלה חטה גיד ופי מנצלה
ואצד מן החי ועשפת טעמיה אכל תרומה מותר עדי שמרחה חטה ערלה וכלאי הכרס לא ליצטלו. וע"ש מוס' ומוס' עב. ד"ה וליצטלו:

17 א מ"י מ"ח מ"ט
מחלוקת ארבעה הל"ן
קמ"ג לחון קמ"ד ע"ש
י"ד מ"י ס"ב ס"ג ח
18 ג מ"י ס"ד ס"ה
19 ג מ"י ס"ה ס"ו
20 ג מ"י ס"ו ס"ז
21 ג מ"י ס"ז ס"ח
22 ג מ"י ס"ח ס"ט
23 ג מ"י ס"ט ס"י
24 ג מ"י ס"י ס"יא
25 ג מ"י ס"יא ס"יב
26 ג מ"י ס"יב ס"יג
27 ג מ"י ס"יג ס"יד
28 ג מ"י ס"יד ס"טו
29 ג מ"י ס"טו ס"ז

17 א מ"י מ"ח מ"ט
מחלוקת ארבעה הל"ן
קמ"ג לחון קמ"ד ע"ש
י"ד מ"י ס"ב ס"ג ח
18 ג מ"י ס"ד ס"ה
19 ג מ"י ס"ה ס"ו
20 ג מ"י ס"ו ס"ז
21 ג מ"י ס"ז ס"ח
22 ג מ"י ס"ח ס"ט
23 ג מ"י ס"ט ס"י
24 ג מ"י ס"י ס"יא
25 ג מ"י ס"יא ס"יב
26 ג מ"י ס"יב ס"יג
27 ג מ"י ס"יג ס"יד
28 ג מ"י ס"יד ס"טו
29 ג מ"י ס"טו ס"ז

הנהגות הש"ח

17 א מ"י מ"ח מ"ט
מחלוקת ארבעה הל"ן
קמ"ג לחון קמ"ד ע"ש
י"ד מ"י ס"ב ס"ג ח
18 ג מ"י ס"ד ס"ה
19 ג מ"י ס"ה ס"ו
20 ג מ"י ס"ו ס"ז
21 ג מ"י ס"ז ס"ח
22 ג מ"י ס"ח ס"ט
23 ג מ"י ס"ט ס"י
24 ג מ"י ס"י ס"יא
25 ג מ"י ס"יא ס"יב
26 ג מ"י ס"יב ס"יג
27 ג מ"י ס"יג ס"יד
28 ג מ"י ס"יד ס"טו
29 ג מ"י ס"טו ס"ז

גליון הש"ס

17 א מ"י מ"ח מ"ט
מחלוקת ארבעה הל"ן
קמ"ג לחון קמ"ד ע"ש
י"ד מ"י ס"ב ס"ג ח
18 ג מ"י ס"ד ס"ה
19 ג מ"י ס"ה ס"ו
20 ג מ"י ס"ו ס"ז
21 ג מ"י ס"ז ס"ח
22 ג מ"י ס"ח ס"ט
23 ג מ"י ס"ט ס"י
24 ג מ"י ס"י ס"יא
25 ג מ"י ס"יא ס"יב
26 ג מ"י ס"יב ס"יג
27 ג מ"י ס"יג ס"יד
28 ג מ"י ס"יד ס"טו
29 ג מ"י ס"טו ס"ז

תורה אור השלם

17 א מ"י מ"ח מ"ט
מחלוקת ארבעה הל"ן
קמ"ג לחון קמ"ד ע"ש
י"ד מ"י ס"ב ס"ג ח
18 ג מ"י ס"ד ס"ה
19 ג מ"י ס"ה ס"ו
20 ג מ"י ס"ו ס"ז
21 ג מ"י ס"ז ס"ח
22 ג מ"י ס"ח ס"ט
23 ג מ"י ס"ט ס"י
24 ג מ"י ס"י ס"יא
25 ג מ"י ס"יא ס"יב
26 ג מ"י ס"יב ס"יג
27 ג מ"י ס"יג ס"יד
28 ג מ"י ס"יד ס"טו
29 ג מ"י ס"טו ס"ז

ליקוטי רש"י

17 א מ"י מ"ח מ"ט
מחלוקת ארבעה הל"ן
קמ"ג לחון קמ"ד ע"ש
י"ד מ"י ס"ב ס"ג ח
18 ג מ"י ס"ד ס"ה
19 ג מ"י ס"ה ס"ו
20 ג מ"י ס"ו ס"ז
21 ג מ"י ס"ז ס"ח
22 ג מ"י ס"ח ס"ט
23 ג מ"י ס"ט ס"י
24 ג מ"י ס"י ס"יא
25 ג מ"י ס"יא ס"יב
26 ג מ"י ס"יב ס"יג
27 ג מ"י ס"יג ס"יד
28 ג מ"י ס"יד ס"טו
29 ג מ"י ס"טו ס"ז

ערוך הודר - ל

17 א מ"י מ"ח מ"ט
מחלוקת ארבעה הל"ן
קמ"ג לחון קמ"ד ע"ש
י"ד מ"י ס"ב ס"ג ח
18 ג מ"י ס"ד ס"ה
19 ג מ"י ס"ה ס"ו
20 ג מ"י ס"ו ס"ז
21 ג מ"י ס"ז ס"ח
22 ג מ"י ס"ח ס"ט
23 ג מ"י ס"ט ס"י
24 ג מ"י ס"י ס"יא
25 ג מ"י ס"יא ס"יב
26 ג מ"י ס"יב ס"יג
27 ג מ"י ס"יג ס"יד
28 ג מ"י ס"יד ס"טו
29 ג מ"י ס"טו ס"ז

לפי שאינן אבר בפני עצמן, אבל גידין הללו כמו אבר בפני עצמן הן, והואיל ומשעת ברייתן נאסרו הווי להו כצפור טמאה. ועוד שאפי' בגיד בעיני שלם ובמקצתו אינו חייב, וחלבים הללו מפוזרין ומפורדין ואין מראה וענינו של זה כזה, ואם אכל אחד מהן לא אכל כל הבריה של החלב וכולן אינן בריה אחת, ויש חלב אסור⁴⁸⁰ ויש מותר.

ובתוספות רבותינו הצרפתים ז"ל⁴⁸¹ מפורש שכל דבר ששמו עליו בעודו שלם וכשאינו שלם איבד שמו, אותו קרוי בריה, כגון עוף טמא כשאינו שלם אין קרוי עוף טמא אלא חתיכה של עוף טמא, וכן גיד, אבל נבלה אפילו חתיכה אחת קורין אותה נבלה. לפיכך כשאמר הכתוב לא תאכל גיד כאלו פירש בין גדול ובין קטן, וכדאמרינן בפרק שלישי דשבועות⁴⁸² לא מצינו אוכל כל שהו שהוא חייב, ופרכינן והרי בריה, ומשני בריה נמי כמפרש דמי⁴⁸³.

ולהאי פירושא קשיא הא דאמרינן התם בריית נשמה חשיבא, דאע"ג דחטה אחת כברייתה היא שאם נחתכה אין שמה עליה, מכל מקום חצי חטה וחצי אגוז נמי קרוי טבל, והוה ליה כצפור טהורה דבמיתתה נמי בעיא כזית, כדאיתא לקמן⁴⁸⁴. ועדיין⁴⁸⁵ לא נתברר לי טעמם, שידוע בדקדוק הלשונית כי כל האברים דומי החלקים החלק והכל⁴⁸⁶ שוים בשמותיהן, כל כשר הבהמה והאדם נקרא בשר וחתיכה ממנה

ולהחמיר⁴⁷². ושמעינן מינה דליתא להא דאמרינן בירושלמי⁴⁷³ קליפי איסור מעלין את ההיתר, שאם כן עצמות זרוע יצטרפו להיתר ויותר ממאה הן. וכך מפורש בפ"ק דערלה ירושלמי⁴⁷⁴ דמאן דאמר בששים אין מוציא עצמות מן הזרוע ולית ליה קליפי איסור מעלין, עיין שם. ומקצת מחברים הקלו בזה⁴⁷⁵ וטעו.

וְיִבְטִיף בְּרוּבָא בְּרִיָּה שְׂאֵנִי. פ' כל דבר שאיסורו מיום שנברא⁴⁷⁶ כגון גיד ועוף טמא נקרא בריה ולוקין עליו בכל שהו. והוא שהיה מבעלי חיים, כדגרסינן בפרק ואלו הן הלוקין⁴⁷⁷ כמה יאכל מן הטבל ויהא חייב ר' שמעון אומר כל שהו וחכמים אומרים כזית, ואמר להם ר' שמעון אי אתם מודים באוכל נמלה⁴⁷⁸ כל שהו שהוא חייב, אמרו לו מפני שהיא כברייתה, אמר להם אף חטה אחת כברייתה, ורבנן בריית נשמה חשיבא. פ' בריה שהיה בה נשמה, ואפי' גיד נמי הרי היה בו נשמה בבהמה ובכל אבריה, ואע"פ שאין בה עכשו נשמה, כגון צפור טמאה במיתתה וכגון גיד זה, בריית נשמה מיקרי וחשיבא, אבל צפור טהורה שמתה, אע"פ שהיא כברייתה כיון ששם נבלה שעליה לאו משעת ברייתה הוא, אינה קרויה בריה, וכן שור הנסקל בטיל ברובא ואינה קרויה בריה, כדמוכח במסכת זבחים בפרק התערובות⁴⁷⁹. וא"ת והלא חלב המכסה את הקרב וחלב הכליות בטלין ואינן קרוין בריה לחייב עליהן במשהו. יש לומר

שם ס"א. 472. בחידושי הרשב"א: 'ופעמים להקל כעין זרוע בשלה (דפעמים משערי' בורוע בשלה) ופעמים להחמיר כגון שיש באיסור רוב עצמות ובשר מועט דבעינן ס' כנגד בשר ועצמות דאיסורא'. ושאר' חילקו בין עצמות הרכים שמצטרפים לאיסור לבין עצמות יבשים שמצטרפים להיתר, עי' רא"ה בבד"ה, הובא בריטב"א לעיל צח, ב ד"ה מאן, רא"ש סי' ל ור"ן (לה, א). וראה ר"ש תרומות פ"ה מ"ט, וטויו"ד שם. 473. תרומות פ"ה ה"ג, פ"י ה"ו. 474. ה"ג. 475. עי' או"ז פסקי ע"ז סי' רעז. 476. הגרשו"ר העיר שמלשון רבינו כאן, ומ"ש להלן 'כיון ששם נבלה עליה לאו משעת ברייתה' נראה שכל שהאיסור משעת ברייתה, אף אם אין איסורו מגופו, כגון ולדות קדושים, חשיבי בריה. וכ"נ ברש"י להלן קב, ב ד"ה טמאה. אבל דעת הרשב"א בתוה"ב ב"ד ש"א (א, א) והר"ן (לו, א)

שבריה חשיבה דווקא כשקבלה את האיסור מחמת עצמה משעת ברייתה. ועע"ש בירור דברים בענין זה. 477. מכות יז, א. 478. [בהוצ' הגרשו"ר: נבלה. והיא טעות המעתיק, שבכ"פ (שממנו נדפסה הוצאה זו) נמצא בפירושו: נמלה (וכן בכ"ל), וא"צ לכל מה שהאריך שם, ולהערת הגר"ב]. 479. זבחים עב, א. 480. כ"ל ליתא 'ויש חלב אסור'. 481. כ"כ תוס' בכמה מקומות, ראה מכות יז, א ד"ה ורבנן, לעיל צו, א ד"ה מאי טעמא. וכן הובאו הדברים בחידושי הרשב"א ובתוה"א שם, רא"ש סי' לג, ובמאירי לעיל צו, א. 482. כא, ב. 483. בתוס' ובגמ' שבועות שם: והרי מפרש, מפרש נמי כבריה דמי. ועי' ריטב"א שם כב, א. 484. קב, ב. 485. בכ"פ: ועוד. דברי רבינו כאן הובאו בשמו בשו"ת תשב"ץ ח"ב סי' ד, עיי"ש. 486. ר"ל הכלל (הערת הגר"ב).

נקרא בשר וכן הגיד, אבל באברים הכלליים מקצתן אין שמן עליהן, היד בשלמותה תקרא יד וחלק ממנה איננו יד.

והוי יודע דכי אמרינן בריה לא בטלה הני מילי בעוד שהיא שלימה, אבל שרץ שנפל לקדרה ונמוח בין כולו בין מקצתו או נחתך ממנו אבר אחד בטל בששים כשאר איסורין שבתורה. וראיה לדבר שהרי אין לוקין עליה בכל שהו אלא בשלימה, כדאמרינן במסכת מכות⁴⁸⁷ ריסק תשעה גמלים ואחד חי והשלים לכזית לוקה שש. ובמסכת מעילה⁴⁸⁸ לוקה על אכילת שאר שרצים שאינן מובדלין בכזית כשאינן שלימין, אלמא אינו קרוי בריה אלא בשלימה. וכן לענין איסור אינה אוסרת במשהו אלא בשלימה. ועוד שהרי אגוזי פרוך ורמוני באדן אם נתפצעו האגוזים ונתפרדו הרמונים בטלין, כדאמרינן במסכת גיטין⁴⁸⁹ ובמקומות אחרים, אלמא אין דבר אוסר במשהו אלא כשהוא בעינו ובחשיבותו⁴⁹⁰. ומיהו נחתך ממנו אבר בעיא ולא אפשרטא במסכת נזיר⁴⁹¹ גבי מלקות וה"ה לאיסור. ומ"מ בריה דלא בטלה דרבנן הוא ולקולא⁴⁹², ואין צריך לומר מרוסק ונחתך ממנו אבר שנשמתו תלויה בו שודאי בטל כמו שפירשנו.

ונמצא בתשובה לרבינו הגדול ר' יצחק

אלפסי ז"ל⁴⁹³ אם ימצא מן⁴⁹⁴ הרמשים בקדרה בין שנפל בצונן בין שנפל בחמין אם נפסק מאותו שרץ שיעורו בששים כשאר איסורין שבתורה. ונשאל לגאון ז"ל בעכבר שנפל לשמן של בית הכנסת ואמר אם השרץ נימוח בשמן משערין ליה בששים בשמן רותח ומותר באכילה ואין צריך לומר להדלקה, ואם צונן הוא מעבירו במסנתת ושרי אפי" באכילה ולא בעינן ששים. ולגבי נרות של בית הכנסת אם הוא מענין שאסור באכילה אסור בהדלקה משום שנאמר⁴⁹⁵ הקריבהו גא לפחתך. למדנו מכולן שהבריה שנמוחה בטלה כשאר איסורין. וכן פירשו רבותינו הצרפתים ז"ל⁴⁹⁶. והכי נמי משמע בפרק בתרא דע"ז⁴⁹⁷, והכי נמי מתרצינן בשילהי פרק הערל⁴⁹⁸ גבי חתיכה של חטאת בשנמוחה עולה אבל בשלא נמוחה אינה עולה, והוא הדין לבריה, ואין בו בית מיהוש. וכן כתב הרב ר' משה הספרדי ז"ל⁴⁹⁹ בחתיכה הראויה להתכבד בה בפני האורחים שאינה אוסרת אלא מפני שהדבר האוסר עומד בעינו ולא נשתנה.

וכתב⁵⁰⁰ רבינו נסים ז"ל⁵⁰¹ אשכחית בהלכות גדולות⁵⁰² חבית שיש בה משקין כגון יין ושמן ונפל לתוכה שרץ⁵⁰³ או עכבר שיעורו אחד מאלף והחבית והמשקין מותרין, פחות מאלף המשקין אסורין והכלי אם רוצה להכשירו

498. טז, ב. 488. טז, ב. 489. נד, ב. 490. וכן הביאו דברי רבינו הרשב"א בחידושי ובתוה"ב שם, הרא"ש סי' לה והר"ן. וכן נפסק בטוש"ע סי' ק ס"א. 491. נא, ב. 492. הובאו דברי רבינו בריטב"א כאן. וכינונו לזה בט"ז סי' ק ס"ק א ופר"ח שם. ועי' תוס' ב"מ ו, ב ד"ה קפץ שמשמע שאינו בטל מן התורה. ועי' פליתי ס"ק א שפירש שגם לתוס' שם הוא מדרבנן, עיי"ש. 493. תשובות הרי"ף הוצ' ליוורנו סי' שה, תשובות הגאונים הרכבי סי' קעא עמ' 303, תשובות הגאונים שערי תשובה סי' י. וכן הובאה תשובה זו בקדמונים, ראה ספר האורה עמ' 121, האשכול (אלבעק) ח"ב עמ' 125 ובתמים דעים סי' קלט. וכן הביאה כל הראשונים והפוסקים כאן. 494. כ"פ: מכל. 495. מלאכי א, ח. 496. ספר התרומה סי' ג. וכ"ה בראב"ה סי' אלף קי, רא"ש סי' לה. וכ"כ בעל העיטור הכשר הכשר (יב, א), הרשב"א בחידושי ובתוה"ב כ"ד ש"א (יד, א) ר"ז שם. 497. סט, א.

רבינו ז"ל בעכבר בשמן, יש שחולק ואומר שלא אמרו⁵¹² אלא בעכברא בשכרא וחלא דאשכוחי משבח, אבל בשמן ויין מפגם פגים ושרי. וזהו דעת הרב ר' משה הספרדי ז"ל⁵¹³ ודעת חכמי הצרפתים ז"ל⁵¹⁴.

[ק, א] הניחא למאן דאמר כ"ל שדרכו לימנות שנינו. פי' משום דמוקים לה למתני' כר' מאיר דאמר מקדש ולא בטיל, דסתם מתני' ר' מאיר, אלא לר' יוחנן דאמר את שדרכו לימנות שנינו אפי' כר' מאיר לא אתיא. ומפרקינן שאני חתיכה הואיל וראויה להתכבד בה בפני האורחים, ואפי' לרבנן לא בטלה דהוי ליה כששה דברים שמקדשין לרבנן ושבעה לר' עקיבא. ולא מסתבר האי פירושא, דאפי' בשור הנסקל פליגי בפרק כל הזכחים שנתערבו⁵¹⁵ דרב פפא חשיב ליה מכל שדרכו לימנות וכו' דוק ותשכח⁵¹⁶. אלא מתני' כר' מאיר אתיא דחתיכה הואיל וראויה להתכבד בה הויא לה מאת שדרכו לימנות, וסתם מתני' בשילהי ע"ז⁵¹⁷ דקתני שער נזיר כר' מאיר אתיא דאלו לרבנן לא חשיבי מחבילי תלתן דבטלי⁵¹⁸. וכיון דסתמי כר' מאיר הלכתא כוותיה⁵¹⁹. ואיכא דמסייעי לה מדפליגי ר' יוחנן וריש לקיש⁵²⁰ בכל שדרכו לימנות אליבא דר' מאיר⁵²¹ שמע מינה הלכתא כוותיה⁵²². וחתיכה גמי הואיל

מלבנו בכבשן. ומצאתי לדבר זה עיקר בגמ' דבני מערבא במסכת תרומות פרק בצל⁵⁰⁴ ר' יוסי בר אבין הורה בהדין עכבר חד באלף. ולי לא סבירא לי דלא שבקינן גמרא דילן ואזלינן בתר גמרא דבני מערבא היכא דסתרי אהדדי⁵⁰⁵, דהא אמרינן בגמ' דילן במס' ע"ז פרק בתרא⁵⁰⁶ דשרינן לה בששים עד כאן⁵⁰⁷. ואע"פ שיש לומר דהתם בשלא היתה כברייתה, אבל אם היתה כברייתה כשנפלה⁵⁰⁸ שם כלומר שלמה אע"פ שנמוחה אינה בטלה בששים אלא חד לאלף, אנו אין לנו כן. ובחתיכה הראויה להתכבד כה בפני האורחים נמי נראה שאינה בטלה באלף מדלא משערינן לה בגמ' דילן הכי. ובתוספתא⁵⁰⁹ מצאתי חתיכה שנתערבה בחתיכות ואפי' הן אלף כולן אסורות הרוטב בנותן טעם. וכן מצאתי עוד בתוספתא דמס' תרומות⁵¹⁰ חתיכה שנתערבה בחתיכות אפי' הן אלף כולן אסורות, הרוטב⁵¹¹ בנותן טעם אם נמחה הרי זה בנותן טעם. וזהו מה שפירשתי שאם נמחה גוף החתיכה הראויה להתכבד בה בנותן טעם. וליכא למימר באלף לא בטלה אבל בחד ואלף בטלה, דאפי' הן אלף המותרות קאמר. ועוד דמתני' דקתני כולן אסורות אפי' ברבוא משמע, וכן בגידין. הילכך בריה שלימה לא בטלה לא באלף ולא ברבוא. ומה שהורה

ואפשר שכן פירש ר"ת. 508. כ"פ: אבל כברייתה נפלה. 509. חולין פ"ז ה"ג. 510. פ"ח ה"ד. 511. כ"פ: והרוטב. 512. ע"ז סח, ב. 513. הל' מאכ"א פט"ו ה"א. 514. ראה אר"ז פסקי ע"ז סי' רסג. וראה ר"ן ויש"ש סי' מח. 515. זבחים עב, ב. 516. ראה תוס' שם ד"ה אלא, ובחי' רבינו לע"ז ער, א. 517. ער, א. 518. ראה ערלה שם. וכן כתב רבינו בחידושי לע"ז שם שסתם מתני' דע"ז ודחולין כר"מ. 519. וכ"כ רבינו בחידושי לע"ז שם. 520. ביצה ג, ב. 521. כ"כ הר"ח ביצה שם שכן מפורש בירושלמי ערלה פ"ג ה"ד שר"י ור"ל פליגי אליבא דר"מ, וכן פירשו רש"י ביצה שם ד"ה את שדרכו וד"ה הניחא, ראב"ן ביצה (הוצ' ר"ש עהרענריך עמ' קע), ר"ש ערלה שם, סמ"ג לארין קמא, מאירי יבמות שם, שטמ"ק ביצה שם. וראה ריטב"א יבמות שם שכן הסכימו רוב המפרשים. ועי' יש"ש כאן סי' נ. 522. ראה הראשונים הנ"ל בהערה הקודמת. וראה מ"ש רבינו

עהרנריך עמ' סח, הערות לתוס' ר"ד ע"ז שם, וספר מחיבות עמ' 109. 504. פ"י ה"ה. 505. אולם, בראב"ה ומרדכי שם, כתבו בשם רבינו נסים לסמוך על מעשה רב בירושלמי, רצ"ע. 506. סט, א [בכ"י: פ"ב. ונפתר בנדפס: פרק שני. אבל הכוונה לפרק בתרא]. 507. וכ"כ בספר האשכול ח"ב עמ' 82, בתוס' ע"ז שם, סמ"ג שם ואר"ז שם. אכן, ראה ספר הישר חלק התשובות סי' קא אות ג: יש בהלכות גדולות הרבה מתלמוד ירושלמי ומברייתות במקום שאינו סותר תלמוד שלנו כי היא לפיכך שיעורו באלף. וכוונתו להלכה שלפנינו (ראה הערות שם), ונראה שסבר ר"ת שאין ההלכה שבירושלמי סותרת להלכה שבתלמוד בבלי הנ"ל. וראה תורי"ד שם: 'הנה בעל ההלכות מחלק בין חלא ושיכרא ובין שאר משקין דקסבר דלא איפסקא הילכתא כשיחין אלא אחלא ושיכרא אבל אשאר משקין סמכינן אמילתי' דרב תחליפא בר גזא דאמר לרבינא דילמא כתבלין בקדורה דמי דאפילו באלף לא בטיל.

הלכות ברכת הפירות סימן רי

רסג באר הגולה

רי האוכל פחות מזה דינו, ובו ב' סעיפים:

הפירוש

א (א) האוכל פחות (ב) [א] מזכית בין מפת בין משאר אוכלים, והשוותה (ב) פחות

א תוספת ברכות ריש לט ורמב"ם פ"ק ג מהלכות ברכות והרא"ש והרשב"א שם

הפירוש

שערי תשובה

באר היטב

[א] מזכית. עכ"ט. ועיין בי"ה יהודה סימן כא. וכתב בבר"י בשם זרע"אמת, בפת סופגנין שנתפח עד שאין האוירים שבו נרגשים, האוכל כזית ממנו

(ב) מזכית. כל האוכלין מצטרפים לזכית. אבל חצי זית מו' המינין וחצי זית אחר, מברך לאחריהן בג"ר, כנה"ג. וכתב המ"א: ונ"ל דה"ה פת ודבר אחר. וכל המשקין מצטרפין לרביעית, אבל האוכל והשוותה אין מצטרפין, עיין ס"י תריב, וכ"כ בס' גן המלך סימן כא. וצ"ע במשקה או בייץ, אבל רוטב של בשר אינו מצטרף דהוי משקה, מ"א. ואם אכל מעט וחזר ואכל מעט, אם שהה יותר מכא"פ אין מצטרף

משנה ברורה

ממנו כמות שהוא אינו מברך, דלפי האמת לא אכל כזית; וכן אם היה כזית ונצטמק ונתמעט בשיעורו, אין מברכין אחריו, אלא אם כן דחזר ונתפח [אחרונים]. ולענין שתיית רביעית אם שתה (י"א) והפסיק מעט וחזר ושתה עד שהשלים לרביעית, (י"ב) יש אומרים דאינו מצטרף, ויש אומרים דמצטרף אם לא ששהה מתחלת השתייה עד סוף השתייה יותר מכדי אכילת פרס [מלקמן בסימן תריב סעיף י'], והגר"א הסכים שם בביאורו דהלכה כדעה זו השנייה. והנה לענין שתיית טה"ע וקאפ"ע, שהדרך לשותותו כשהוא חם, וקשה לשותותו בלא הפסק כדרך שאר משקין, כי אם מעט מעט, (י"ג) יש מחלוקת רבה בין הפוסקים אם צריך לברך ברכה אחרונה (י"ד) לדעה ראשונה הנ"ל, ובמחצית השקל ובחיי אדם מצדדים שלא לברך, וכן כתב בדרך החיים וכן הוא מנהג העולם. ואנשי מעשה נוהגין שלבסוף שתיית מניחין כדי שיעור רביעית שיצטנן מעט כדי שיוכל לשותות רביעית בלא הפסק ולברך ברכה אחרונה, וטוב לעשות כן כדי לצאת אליבא דכולי עלמא, ובפרט לדעת הגר"א הנזכר לעיל דפסק כדעה שניה דהשיעור הוא כדי אכילת פרס לענין צירוף גם בשתייה, (טו) בוודאי נכון לעשות כן. אם אכל פחות מכשיעור והלך לחוץ וחזר מיד, דבוודאי (טז) צריך לברך שנית בתחלה אפילו בפת, יש לעיין אם חזר ואכל פחות מכשיעור בכדי אכילת פרס אם מצטרף, דאולי כיון שהלך לחוץ הוי כמו היסח הדעת; ועיין במגן אברהם דמצדד דמצטרף: (ב) פחות מרביעית. ושיעור רביעית וכזית, עיין לקמן בסימן רעא סעיף קטן סח במשנה ברורה וביאור הלכה שם,

שער הציון

(א) מגן אברהם: (ב) ספק שמא קיימא לן כר"י דאפילו בפחות מזכית מו' מינים לכד נמי מברך 'בורא נפשות רבות', ואפילו להחלוקין עליו, מכל מקום כאן שאכל כזית בין הכל, שפיר מברך 'בורא נפשות רבות' [כנה"ג ע"ש]: (ג) מגן אברהם: (ד) היינו המשקין שהם חוץ מיין, אבל חצי רביעית יין וחצי רביעית שכר יש לעיין אם מצטרפי ליבורא נפשות רבות, דהא יש ספק שמא צריך ביין לברך על כזית ברכה הראויה לה: (ה) עיין באשל אברהם ובחמדר משה שמפקפקין בזה, דדיילא דוקא לענין יום הכפורים משום דקים להו לרבנן דלא מייחבא דעתיה, מה שאין כן בעלמא: (ו) מגן אברהם: (ז) דלא גרע משדרי במשקה. וממה שסיים המגן אברהם: וכ"מ סימן קנח סעיף ה, עיין שם במגן אברהם, משמע לכאורה דבכל גווני קרוי משקה, וצריך עיון: (ח) כן נראה לעניות דעתי דזהו כונת המגן אברהם. ועיין בחיי אדם כלל נ סעיף טו משמע שהוא מפרש להמגן אברהם דאף בטבל ברוטב אין מצטרף, ולא נהירא. ודע דהחיי אדם משיג על המגן אברהם, ודעתו דאם טבל פת ביין אין מצטרף היין, ודעתו דדוקא לענין יום הכפורים משום יתובי רעתא, והביא המקור מתוספות ישנים שם, אבל המעיין בהרמב"ם פ"ק ב מהלכות עשור הלכה ז משמע דין הציר לאו דוקא לענין יום הכפורים: (ט) מגן אברהם. ועיין לקמן סימן תעה סעיף קטן טו במגן אברהם ובסימן תריב וביזמא דף פ ע"ב ברש"י ר"ה כזית, ותמצא כמו שביארנו [נדע, דכדברי המגן אברהם מצאתי בחידושי תרא"ה על הרי"ף בפרק ביצד מברכין, וכן הוא גם כן רעת הגר"א בסימן רח סעיף ט, ודלא ככנסת הגדולה]: (י) וגם זה לא בריא כולי האי, דאפשר דאף שיש כדי שביעה, "ואכלת" גם כן בעינן, וזה לא מקרי אכילה, כמו שכתב המגן אברהם, ואפשר דמשום זה סיים הפרי מגדים "וצריך עיון", אך אם אכל כזית אחר מזה בבתי אמת, בוודאי חייב מן התורה ממה נפשך, ודוק: (יא) עיין בלחם משנה פ"ק ב מהלכות עשור הלכה ד ותבין מה ששינונו הלשון מלקמן בסימן קע סעיף ה, ע"ש. ומה דאיתא ברמב"ם פ"ק יד מהלכות מאכלות אסורות: שחה מעט וחזר ושתה, אם יש מתחלת שתייה ראשונה עד סוף שתייה אחרונה כדי שתיית רביעית, מצטרפין לכשיעור וכו', מיירי בכהאי גוונא שלא הפסיק יותר משיעור זה; ומה שכתב עוד "ואם לאו אין מצטרפין" היינו שהפסיק יותר משיעור זה מעט. ובהו ניהא מה שהקשה שם בלחם משנה, וכד תעיין הוא תירץ גם כן מעין זה. ומה שכתבנו בפנים "הפסיק מעט", היינו ששהה מעט יותר משאר בני אדם ששוהין באמצע השתייה. ועיין בנשמת אדם כלל נ אות ד, והנראה לעניות דעתי כתבתי: (יב) המחבר לקמן בסימן תריב סתם כדעה זו בחזל, ועל דעה שניה כתב בשם יש אומרים, משמע דהכי סבירא ליה: (יג) עיין בבאר היטב סימן רד סעיף ז ובשערי תשובה שם: (יד) לדעה שניה השיעור דוקא אם נשתהה מתחלה עד סוף יותר מכדי אכילת פרס: (טו) ולדעתו כל זמן שלא נשתהה יותר מכדי אכילת פרס חייב בברכה אחרונה, וכדי לצאת גם דעת המחבר דסתם בסימן תריב כדעה הראשונה, לכן טוב לעשות כן: (טז) דהא אין טעון ברכה אחרונה ודינו כשאר דברים;

147

הלכות ברכת הפירות סימן רי

(ג) [3] מרביעית בין מיין בין משאר משקים, (ג) מברך תחלה ברכה הראויה לאותו המין (ד) ולאחריו אינו מברך כלל. יויש מסתפקים לומר שעל דבר שהוא (ג) כברייתו, כגון (ה) גרגר של עינב או של רימון, (ו) שמברכין לאחריו אף-על-פי שאין בו כזית; לכך נכון ליזהר שלא לאכול בריה פחות מכזית: הגה ולא מקרי בריה אלא אם אכלו (ו) כמות שהוא, (ה) אבל אם לקח (ד) [7] (ט) הגרעין ממנו לא מקרי בריה (הר"י פ' כיצד מברכין וכו' בשם רשב"א). יויש מסתפקים עוד בברכה אחרונה (י) של יין אם מברכין אותה (יא) על כזית, ילכן טוב ליזהר שלא לשנות (יב) (אלא) פחות מכזית, או (ס) רביעית: ב (יג) הטועם את (ו) התבשיל אינו צריך לברך

ב תוספות שם והרא"ש
הרשב"א וריבנו יונה
להשוות הירושלמי עם
התלמוד
ג תוספות בסוכה כו
וכיחא ע"ד הרא"ש
בפרק ו דברכות ה שם
י

באר היטב

לברכה אחרונה. ולענין שתיה עיין סי' תריב סי' וע"ל סי' רד לענין שתיית הקאווי מש"ש. אם אכל פחות מכשיעור והלך לחוץ וחזר למקומו, דצריך לברך שנית בתחלה אפילו בפת, דהא אין טעון ברכה אחרונה ודינו כשאר דברים, ולכן צ"ע אם חזר ואכל פחות מכשיעור אם מצטרפין, דהוי כמו היסח-הדעת, ונ"ל דמצטרפין, מ"א. דבר שהיה בו כזית ונצטמק ונתמעט כשיעורו אין לברך אחריו, ואם אח"כ חזר ונתפתח הטי"ז כתב דיי"ש שרף במדינתנו אינו בכלל זה, דאפילו לא שתה רביעית בין משקה למשקה, ע"ש וכ"כ הרב בעל בית-יעקב סימן נו ודחה שם דברי הטי"ז, ע"ש [וכן פסק בס' אליה רבה]. שיעור רביעית היינו ביצה ומחצה: תמלא כלי יין ותתן לתוכו ביצה ומחצה ומה שיוצא ממנה הוא רביעית; ודוקא ביון, שנגרש ע"ג הכלי ואינו יוצא כ"כ, אבל במים יוצא יותר, לכן יעשה כמ"ש סי' תנו, ע"ש [אבל בס' אליה רבה מביא בשם מהר"ל ושל"ה דימלא אפילו במים, ע"ש], ובשלי"ה כתב דהוא כמעט מלא ב' קליפות מביצת תרנגולת, וכל הדברים משערין בביצים בינונים, מ"א: (ג) כברייתו. משמע בחולין דף קיט דקטנית א' מקרי בריה אע"פ שהרבה גדלים בשרביט א'. דג קטן מקרי בריה, חוות-אייר סי' קס: (ד) הגרעין. ואם אכל מה שבתוך הגרעין מקרי בריה דהרי אכל מה שראוי לאכול ממנו, ואפילו אכל הגרעין לא מקרי בריה דבר שאין דרך לאכול כגון זית, אבל בענבים ורמונים דרך לאכול הגרעין, עמ"א: (ה) רביעית. לעיל סי' קצ כתבנו במלא לוגמיו סגי בכוס גדול או אפילו פחות מזה אם שתה רוב הכוס, ט"ז: (ו) התבשיל. לידע אם צריך מלא או תכלין, רש"י, עמ"א ועיין

שערי תשובה

כמות שהוא אינו מברך, דלפי האמת לא אכל כזית: [3] מרביעית. עכה"ט. ולענין שיעור רביעית של תורה עיין בספר בית-אפרים על טריפות בקונטרס התשובות שיש חילוק בין שיעור רביעית דאורייתא להיכא שאין החיוב רק מדרבנן, דה תלוי בספק שיעור אגודל אם מודרין במקום הרחב או במקום הקצר, ולפי מ"ש התוס' במנחות יש עוד ספק אם לשער כשיעור קשר אגודל, ע"ש: [7] הגרעין. עכה"ט. ועיין בידאפרים מ"ש על דברי המג"א, ועיין בפ"מ י"ד

שפיר מברכין עליו לאחריו, גן-המלך סי' קכב ויד-אהרן: (3) מרביעית. מברך ברכה אחרונה, דאזלינן בתר שיעור שתיה לרוב בני-אדם, אבל המ"א בסימן קצ ס"ק ד כתב דאפילו ביון-שרף צריך שיעור רביעית דלא חילקו בין משקה למשקה, ע"ש וכ"כ הרב בעל בית-יעקב סימן נו ודחה שם דברי הטי"ז, ע"ש [וכן פסק בס' אליה רבה]. שיעור רביעית היינו ביצה ומחצה: תמלא כלי יין ותתן לתוכו ביצה ומחצה ומה שיוצא ממנה הוא רביעית; ודוקא ביון, שנגרש ע"ג הכלי ואינו יוצא כ"כ, אבל במים יוצא יותר, לכן יעשה כמ"ש סי' תנו, ע"ש [אבל בס' אליה רבה מביא בשם מהר"ל ושל"ה דימלא אפילו במים, ע"ש], ובשלי"ה כתב דהוא כמעט מלא ב' קליפות מביצת תרנגולת, וכל הדברים משערין בביצים בינונים, מ"א: (ג) כברייתו. משמע בחולין דף קיט דקטנית א' מקרי בריה אע"פ שהרבה גדלים בשרביט א'. דג קטן מקרי בריה, חוות-אייר סי' קס: (ד) הגרעין. ואם אכל מה שבתוך הגרעין מקרי בריה דהרי אכל מה שראוי לאכול ממנו, ואפילו אכל הגרעין לא מקרי בריה דבר שאין דרך לאכול כגון זית, אבל בענבים ורמונים דרך לאכול הגרעין, עמ"א: (ה) רביעית. לעיל סי' קצ כתבנו במלא לוגמיו סגי בכוס גדול או אפילו פחות מזה אם שתה רוב הכוס, ט"ז: (ו) התבשיל. לידע אם צריך מלא או תכלין, רש"י, עמ"א ועיין

משנה ברורה

הגרעינין ראוי גם-כן לאכול, בוודאי על-ידי חסרונו נתבטל שם בריה מהפרי, (כד) ואפילו אם היו מהמינין שאין ראוי לאכול אותן כלל, גם-כן נתבטל הפרי מתורת בריה על-ידי זה. ואם נמצא בתוך הגרעין גופא דבר שראוי לאכול, ואכל מה שבתוך הגרעין חזק קליפתו הקשה (כעין פלומי"ן 2 שלנו), דעת המגן-אברהם ואליה רבה (כס) דזה גם-כן הוי בכלל בריה, אחרי שעל-כל-פנים אכל מה שראוי לאכול ממנו: (י) של יין. והוא הדין (כו) שאר משקין: (יא) על כזית. דהוא (כז) שלישי רביעית, דאפשר דלענין משקה גם-כן משערין כמו באכילה בכזית: (יב) אלא פחות וכו'. ובדיעבד אם שתה כזית ואין לו רביעית, טוב ליזהר שלא ישתה (כח) עד רוב רביעית, וכל-שכן שלא ישתה (כט) כשיעור ביצה, שהוא שני חלקי רביעית, דיש אומרים דעל שיעורים אלו יש לברך ברכה אחרונה. ועיין לעיל סימן קצ סעיף-קטן יד מה שכתבנו שם: ב (יג) הטועם וכו'. דאף-על-גב דאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה אפילו כל-שהוא, בין באכילה בין בשתיה, היינו כשמכוין לאכול

ולקמן בסימן תפו במשנה ברורה (וביאור הלכה): (ג) מברך תחלה. ואפילו על כל-שהוא, בין מדבר-אוכל בין ממשקה, דאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה: (ד) ולאחריו וכו'. דבפת (יו) הלא כתיב "ואכלת ושבעת וברכת" וגו', ואין אכילה בכל התורה פחותה מכזית, ובשאר דברים כשתקנו חז"ל ברכה אחרונה כעין זה תקנו; ובמשקין נמי, (יט) מדאשכחן בעלמא לענין (יט) שתיית משקין אסורין דחיובו ברביעית, הכא נמי כשתקנו ברכה אחרונה כמשקה, כשיעור זה תקנו: (ה) גרגר של עינב. והוא הדין יאגד"ע אחת (כ) או קטנית אחת [א"ר וש"א]: (ו) שמברכין לאחריו. מפני חשיבותיה, ואם נתרסקה (כא) קודם אכילה לא מקרי בריה [ע"ת]: (ז) כמות שהוא. דהיינו עם הגרעין, (כב) ואפילו אם הגרעין אינו ראוי לאכול כלל, כיון שעל-כל-פנים בלע כולו: (ח) אבל אם לקח וכו'. וכל-שכן אם נחתך מעט מהפרי גופא. ואם נפל ממנו קצת על-ידי בישול כמו שרגילות הוא להתפרפר, גם-כן נראה (כג) שעל-ידי-זה נתבטל ממנו שם בריה: (ט) הגרעין. ולא מיבעיא אם

שער הציון

(יז) ואף דמן התורה כדי שביעה בעינן, מכל מקום כשתקנו חז"ל אסמכו אלישנא דקרא דכתיב "ואכלת", ואכילה דכל התורה הוא לא פחות מכזית: (יח) כסף-משנה בפרק ג מהלכות ברכות: (יט) כגון של ערלה וכלאי-הכרם וכהאי גוונא: (כ) והוא הדין דג קטן הוי בריה [אחרונים]: (כא) והוא הדין אם חילקו מקודם לשתיים ואכלו [ח"א]: (כב) דאף דלדעת הרבנו יונה יש לומר דלא הוי בריה כיון שאין דרכו לאכול, כיון דלדעת התוספות והרא"ש והטור והרשב"א והרי"ז כולם סבירא להו דבכתי הוי בריה, כוותיהו נקטינן [מאמר מרדכי]: ואף דהמגן-אברהם באר דדברי הרמ"א יכול לומר דאתיא אליבא דכולי עלמא, והוא מיידי דוקא בענבים ורמונים, מכל מקום לדינא בוודאי הדין עם המאמר-מרדכי, וכמו שהסביר דבריו, ובפרט בדברי-חמודות ובביאור הגר"א איתא בפירוש דעת הרמ"א הוא כדעת הרשב"א, ע"ש: (כג) דהרי כתב המגן-אברהם דזה הוא רק להרא"ש דסבירא ליה דעל-ידי דבר שאין דרך לאכול לא נתבטל שם בריה, ואם-כן להרמ"א שפסק דלא כהרא"ש, וכמו שכתב הגר"א, יש להקל, בפרט שידוע שדעת הרי"ף והרמב"ם שלא לחלק בין בריה לשאינו בריה, והוא מילתא דדברי סופרים, אין להחמיר, ועיין באליה רבה, והנראה לעניות דעתי כתבתי: (כד) דברי-חמודות והגר"א. ואף שלדברי המגן-אברהם שפירש דהרמ"א אתיא גם-כן כדברי הרא"ש ממילא אין ראייה לדין זה, מכל מקום פשוט דיש להקל בזה, דיש לצרף דעת הרי"ף והרמב"ם דמקלין בעיקר דין זה, וגם הרבינו יונה בוודאי מיקל בזה, כמו שכתב המגן-אברהם: (כס) להרשב"א דנקטינן כוותיה נגד הרבינו יונה, וכל-שכן להרא"ש, ועיין בפריימגדים ובידאפרים. ודע דבמאמר-מרדכי מפקפק מאד בזה, ומכל מקום אחרי שכמה אחרונים העתיקו כהמגן-אברהם קשה להקל בזה. ודע עוד, דמה שכתב בבאר היטב "ואפילו אם אכל הגרעין", כבר השינו במאמר-מרדכי דאין זה המסקנא לדינא: (כו) אחרונים: (כז) אחרונים. ואף דיש להסתפק עוד דלמא כזית הוא כשליש ביצה, אולי לא מחמירין כולי האי: (כח) ט"ז, ועיין לעיל בסימן קצ במשנה ברורה סעיף-קטן יד, ולכתחלה בוודאי יש להחמיר כדבריו: (כט) מגן-אברהם:

15

טומאה זה ג"כ הוא דין שלם דהיינו שיעור שלם ולא חסר או לא אלא אף
חסר כיון שיכול לחיות הוי ברי' ואיך בו הטומאה של בהן, וכן לענין
איסור אכילה של נמלה הוי האי בעי באופן זה, והנה בנמלה הוי ב' מיני
איסור, דמלבד האיסור לאכול בשר נמלה כמו בשר חזיר יש עוד דין איסור
לאכול נמלה שלמה, ואי"ז בכלל באיסור הראשון אלא איסור אחר הוא האסור
לאכול בריות נמלות ובאיסור הראשון הוי שיעורא בכזית, ובאיסור הב' לא
הוי שיעור זה ומבטי לי' בגמ' אי גם איסור זה הוי דין שיעור והיינו
שיעור שלם ולא חסר וזהו השיעור ברי' הנצרך לאיסור זה, אג דילמא ברי'
בעי והא איכא, ולזה פשיט לי' מטומאה דכמו בטומאת סרץ ברי' הוי
שיעורים בהדין ברי' שלו צריך שיהי' שלם בתחילת ברייתו דרק אז הוי בו
טומאת מת כולו, וכן באיסור אכילה של נמלה הוי ברי' שיעורים דבעי שיהא
שלם ע"כ.

בעי רבא נמלה שחסרה מהו שיעורין גמירי לה והא חסר אה ברי' גמירי
לה והאיכא וכו' ת"ש בהם יכול ככולן וכו' ושיעורו חכמים בכעדשה שכן
החומט תחילת ברייתו בכעדשה ס"מ שיעורין גמירי לה אר"י כי בעינן שיעורא
בדלא הוי כעדשה לא מטמא ולא נפלה בה נטמא אבל נפלה בה נטמא לא חבטי
לך ע"כ וכבר בדחקו רס"י ור"ס' בפ"י הסוגיא, ונראה עפ"י מה שאמר הגר"ח
זצ"ל ששני דיני ברי' נאמרו, דין בריית נטמא ודין בריית כברייתו שלא
נתנה תורה בהם שיעור כגון גיד, והנה יש להסתפק אם בעי דהגמ' אם נמלה
שחסרה תהא גם דין ברי' דגיד. ונראה לי דאם ידאי אם יחסר כ"ש לא יהי'
שם ברי' עלי' וכל האיבעי הוא וק בבריית נטמא, וביאור האיבעי נראה לי
אם הא דברי' חייב בכ"ש ומסור דברי' אין צריך שיעור או דהחידוש דברי'
הוא דברי' משלים השיעור והוא במקום שיעורא במה דאם חסר כ"ש ל"מ,
ולפי"ז כל האיבעי הוא בבריית נטמא אבל בדין ברי' כברייתו ודאי שהוא
רק משלים השיעור וע"כ דוקא בשלם ולא בחסר כ"ש, וזהו דמייתי הגמ' מהא
דשיעורו חכמים בחומט שכן תחילת ברייתו בכעדשה וזה ראי' שהוא רק מדין
שמסלים השיעור דאל"ה איך שיעורו חכמים שיעורו כברי', ומשני דאם מיירי
במטה דאין בה דין בריית נטמא ורק דין ברי' בעלמא כברייתו וזה ודאי
רק משלים השיעור, אבל בנפלה בו נטמא וזה מטעם בריית נטמא תבעי ע"כ.

דף ג"ב ובקבר אפילו מסוברת ומפורקת טמאה מפני הקבר, ויש להסתפק
אם הא דהקבר מצרפס מועיל דליהוי בהו טומאת סדרה וגולגולת אף מהמת
עצמו, או דרק לענין טומאת קבר שבהן מועיל צירוף הקבר, ונפ"מ לזיוסת
הראב"ד דקבר הוי באופן דהוי טומאה רצוצה א"כ נמצא שכנגד המת אי"צ
כלל לדין טומאת קבר ומטמא מחמת המת עצמו מסוה בקושה דטומאה רצוצה,
וא"כ יהי' נפ"מ אם יהי' טומאת סדרה וגולגולת מחמת עצמו או הנזיר
מגליח עליהם, ואם הצירוף אינו מועיל רק לדין טומאת קבר אין הנזיר
מגליח עלי'. /ולסאר הראשונים אין נפ"מ דהלא בעינן בקבר חלל טפח א"כ
אינו יכול הטמא מחמת הסדרה רבע"כ יטמא מחמת הקבר. /וברמב"ם פ"ד
מטומאת קבר וז"ל בזמן שהדא בתוך הקבר אפילו משוברת או מכותתת מטמאה
באוהל מפני שהקבר מצרפס עכ"ל ומשמע דיש בו טומאת סדרה אף בלי טומאת
קבר, וק דהוא דין דקבר מצרפס וצ"ע ע"כ.

דין ביטול, אבל כשניתוסף עוד איסור הרי נשתנה שיעור הרוב וחשיב כתערובת אחרת, וממילא שפיר יכול האיסור להיות חוזר וניעור לאסור תערובת החדשה. ומה שכתב הרמ"א (סי' קט) שאין איסור חוזר וניעור היינו משום דהתם מיירי כשלא ניתוסף שום איסור בתערובת (אלא רק נתבשלה), ואין לפנינו אלא תערובת הראשונה וכבר נתבטל האיסור שבה.

אך צ"ע, שהרי כתב הרמ"א (סי' קג ס"ב) בשם י"א דאע"ג דאיסור שנותן טעם לפגם אינו אוסר את התבשיל שבקדירה, מ"מ אם בשלו בה אח"כ תבשיל שהאיסור הראשון נותן בו טעם לשבח, שפיר נאסר התבשיל השני אם לא היה בו ס' כנגד האיסור. הרי דשפיר יכול איסור להיות חוזר וניעור אף בכה"ג שלא ניתוסף שום איסור בתערובת.⁷⁴

מסכת תוספתא

סימן פה

גדר דין בריה

כתב השו"ע (סי' ק ס"א) "בריה דהיינו כגון נמלה או עוף טמא וגיד הנשה ואבר מן החי וכו' אפי' באלף לא בטלה, ואין לו דין בריה א"כ הוא דבר שהיה בו חיות וכו', וכן צריך שיהא דבר שאסור מתחילת ברייתו וכו', וכן צריך שיהיה דבר שלם שאם יחלק אין שמו עליו וכו'". והנה תנאי זה האחרון שכתב המחבר מקורו בתוס' לתולין (צו. ד"ה מ"ט) וברא"ש שם (סי' לג). ולכאורה צ"ע, דמנא להו דתתיכת נבילה מיקריא נבילה, ואילו חתיכת גיד הנשה לא מיקריא גיד הנשה. וביאר שם הרא"ש דנבילה לא הויא "שם העצם". ודבריו צריכים ביאור.⁷⁵

והגראה בזה, דהנה כתב הט"ז (שם ס"ק א) שעיקר החומרא דבריה לא בטלה אפי' באלף היא הרחבה על חומרתה לענין מלקות, דהואיל ומה"ת יש לבריה חשיבות לענין מלקות, שלוקין על אכילתה אף אם היא פחותה מכזית, מש"ה התמירו בה רבנן לומר

74 ותי' על זה הר"צ שכטר שליט"א דשאני התם שעיקר המתיר בתחילה היה זה שהאיסור נטל"פ, וממילא הואיל והוא נותן טעם לשבח בתבשיל השני הרי נסתלק עיקר המתיר, ומה"ט יכול האיסור להיות חוזר וניעור. וכן כאן (סי' צט) שהמתיר היה הרוב של היתר, ושוב ניתוסף עוד איסור בתערובת, הרי נסתלק הרוב של היתר, וממילא שפיר חוזר האיסור וניעור. אבל לקמן (סי' קט) הרי המתיר היה הרוב של היתר, ואפי' לאחר שבשלם בקדירה עדיין ישנו להך רובא, וממילא מסתבר שאין האיסור חוזר וניעור.

75 עיי"ש במעריני יו"ט (ארת ר').

שיש לה חשיבות גם לענין ביטול בתערובת. ונראה דבריה חמירא טפי משאר איסורים לענין מלקות משום דשאני איסור בריה משאר איסורים בעצם גדרו. דשאר איסורים כגון נבילה וכדומה הם איסורי חומר, ואילו בריה היא איסור צורה. ומה"ט יש חילוק בשיעוריהם לענין מלקות, שבאיסור חומר השיעור לחיוב מלקות הוא כזית מאותו חומר. אבל באיסור צורה השיעור לחיוב מלקות הוא אכילת הצורה.

ונראה שלזה נתכוונו התוס' והרא"ש במה שכתבו דגיר הנשה חשיב כבריה הואיל ואם יחלק אין שמו עליו, פירוש הדבר שבגיד הנשה לא נאסר החומר אלא הצורה, כדמוכח מזה שחייבין מלקות על אכילתה אף אם היא פחותה מכזית. ולפיכך החמירו בו רבנן אף לענין ביטול, דהואיל והוא דבר חשוב מצד עצם צורתו לענין מלקות, ממילא ה"ה נמי לענין ביטול. אבל בנבילה או שור הנסקל וכדומה לא נאסר אלא החומר, דהיינו בשר נבילה ובשר שור הנסקל, ואף אם יחלק עדיין שם האיסור עליו. וממילא הואיל ואין חשיבות לנבילה ושור הנסקל מצד העצם לענין מלקות, מש"ה לא החמירו בהו רבנן לענין ביטול.⁷⁶

76 פירוש הדבר דחלות דין בריה תלויה בהגדרת שם האיסור בתורה, ואיסור נבילה נאמר על בשר נבילה ולא על צורת בהמה שנחנבלה, וממילא לא חל בה דין בריה. וכבר העיר הגר"ח ז"ל בחידושי רבנו חיים הלוי להל' מאכ"א (פ"ד ה"ג) דשיטת הרמב"ם היא שיש דין בריה בנבילה לגבי נבלת עוף טהור, וע"כ ה"ט מפני שאיסור נבלת עוף טהור נאמר על אכילת צורת עוף טהור.

ועיין עוד בתוס' לסוכה (כו: ד"ה ולא) שנסתפקו אם נאמר דין בריה גם לגבי ברכה אחרונה, דהיינו שאם אכל פרידה א' של ענב או פרידה א' של רמון חייב לברך ברכה אחרונה אף אם לא אכל כזית. וביאר רבנו שלא נסתפקו החוס' אלא לגבי ז' המינין שנשתבחה בהן א"י, דאולי חל דין בריה על ז' המינים הואיל ויש להם חשיבות מצד עיקר צורתם מפני שנשתבחה בהן א"י, אבל פרי שלם משאר פירות לא חשיב כבריה, ולא יברך עליו ברכה אחרונה אא"כ אכל ממנו כזית. אך העיר הר"מ גנק שליט"א שהמג"א (סי' רי"ט ק"ג) כתב דבגמ' חוליו (ק"ט). משמע דקטנית א' יש לה דין בריה.

(18)

סימן מט

בדין בריה שאינה בטילה בתערובת

מדרכבנן דכיון שמן התורה יש חשיבות דלוקין על אכילתה אפי' היא פחות מכזית דהא סתמא כתיב אצל מינים טמאים לא תאכל אותם אפי' הם קטנים, ע"כ החמירו רבנן בתערובת שלהם, אבל מן התורה היא בטילה כשאר איסורים". והנה אע"פ שהשו"ע הביא את התנאים מה נחשב בריה ולא הזכיר הטעם שלוקה באכילתה בכל שהוא, מבאר הט"ז שטעם הבריה שאינה בטילה הוא בכך שלוקה עליה בכל שהוא, שהרי זה החילוק שמצאנו מהתורה בין בריה ל שאינה בריה, והתנאים שהזכיר השו"ע הם התנאים שבהם יש לה דין בריה בכדי לחייב בכל שהוא ולא בכזית.

את ההלכה שבריה כנמלה עוף טמא ואבר מן החי אינם בטלים, הביא הרמב"ם בפרק ט"ז מהל' מאכלות אסורות בפרק העוסק בדברים שאינם מתבטלים בתערובות מחמת חשיבותם, כמו דבר חשוב, חתיכה הראויה להתכבד ודבר שבמנין, והבהיר שהטעם לבריה שאינה מתבטלת הוא מפאת חשיבותה, וז"ל בהל' ו' שם "וכן גיד הנשה שנתבשל עם הגידין או עם הבשר בזמן שמכירו מגביהו והשאר מותר שאין בגידים כנותן טעם, ואם אינו מכירו הכל אסור מפני שהוא בריה בפני עצמו הרי הוא חשוב ואוסר ככל שהוא". מבואר בדבריו שבריה אינה מתבטלת מחמת חשיבותה, ומה חשיבותה, שאוסרת בכל שהוא.

א. בריה אינה בטלה מחמת חשיבותה או מחמת איסורה בכ"ש

ויש לחקור בדברי הט"ז מה הסיבה שבריה לא בטילה, האם הסיבה כדברי הרמב"ם שבריה אינה בטילה מחמת חשיבותה, וההוכחה לחשיבותה שלוקין עליה בכל שהוא מן התורה, או שבריה אינה בטילה לא מפני חשיבותה כדבר חשוב, אלא שמה שלוקין עליה בכל שהוא היא החשיבות שגורמת לה שאינה בטילה, ואין זו רק הוכחה לחשיבותה אלא הסיבה לחשיבותה, ולכן אינה בטילה, ונפק"מ בבריה שאסורה מדרכבנן, אם נאמר בה הדין שבריה אינה בטילה אפי' באלף. בדרכי תשובה שם ס"ק א' הביא שנסתפק בזה בראש יוסף חולין צ"ו, ודן בבריה שאינה אלא מדרכבנן כגון הגיד החיצון שאינו אסור אלא מדרכבנן אם נתערב בגידין אחרים, וכתב שהדבר תלוי בטעם הדבר שבריה לא בטילה, אם נאמר שטעם הדבר דאחשביה רחמנא דלקי עליה בכל שהוא, באיסור דרכבנן לא שייך טעם זה, אולם אם הטעם שבריה חשובה ולכן אינה בטילה, והראיה שחשובה שבדאורייתא לקי עליה בכל שהוא, כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון וגם בריה דרבנן אחשביה, ועיין שם שהביא מהש"ך לעיל סימן פ"ו שכתב שגם באיסור דרכבנן שייך בריה, ולהלכה הקל כיון שהוא איסור דרבנן.

השו"ע ביו"ד ס"י ק' בהל' תערובות פתח בהלכות הדברים שאינם מתבטלים, בדין בריה שאפי' באלף אינה בטלה, ורק אח"כ הביא ההלכות של חתיכה הראויה להתכבד, דבר שיש לו מתירין, ושאר דברים שאינם בטלים בתערובת. ואילו את הדין שדבר חשוב לא בטל, הביא השו"ע רק בסימן ק"י. בסי' ק"א סעיף א' כתב "חתיכה הראויה להתכבד דינה כבריה דאפילו באלף לא בטלה", מכאן שעיקר היסוד לדברים שאינם מתבטלים בתערובת הוא מדין בריה.

השו"ע בסימן ק' הגדיר מה היא בריה שאפילו באלף לא בטילה, "בריה דהיינו כגון נמלה או עוף טמא וגיד הנשה ואבר מן החי וביצה שיש בה אפרוח וכיוצא בהם אפי' באלף לא בטלה ואין לו דין בריה אא"כ הוא דבר שהיה בו חיות לאפוקי חטה אחת של איסור, וכן צריך שיהא דבר שאסור מתחילת ברייתו לאפוקי עוף טהור שנתבל ושור הנסקל, וכן צריך שיהיה דבר שלם", משמע שאלו התנאים המחשיבים את הבריה שאינה מתבטלת, ולא הזכיר את הדין שבריה אוסרת בכל שהוא כפי שציין הרמב"ם, ויש להבין הדברים.

הט"ז בס"ק א' ביאר הטעם שבריה לא בטלה, וז"ל "חשיבות דבריה שלא תהיה בטילה היא

19

אולם בתוס' משמע שהטעם אינו משום שבריה חשובה ועל כן אכילת כ"ש נחשבת כאכילת כזית, אלא בריה אסורה בכל שהוא משום שכך גזרה תורה, וז"ל התוס' בחולין צ"ו ד"ה מאי טעמא, "וא"ת מאי שנא דאבר מן החי ועוף טמא וגידי ושרץ חשיבי טפי בריה מגבילה טהורה במיתתה בכזית ולא חשיבא בריה, וכן טבל לא חשבי ליה רבנן בריה במכות, וי"ל דהיינו טעמא דהני דכי אמר רחמנא לא תאכל גיד ולא תאכל עוף טמא וכן באבר מן החי כאילו פירש בין גדול ובין קטן דכולהו מיקרי גיד ועוף ובלבד שיהיו שלמים, אבל נבלה חתיכה נמי משמע נבלה וכן טבל, דאי הוה כתיב אל תאכל חטה של טבל אז הוה חשיב בריה, וכן משמע פרק שלישי דשבועות דקאמר היכן מצינו באוכל כל שהוא שחייב, ופריך ולא והרי מפרש פירוש שבועה שלא אוכל כל שהוא, ומשני מפרש נמי כברייה דמי, משמע דטעמא דברייה הוי כאילו פירש הכתוב שלא תאכל בין גדול ובין קטן, עכ"ל.

מבואר בתוס' שבריה לוקין עליה בפחות מכזית, לא מטעם חשיבותה, אלא משום שכך גזרה תורה, והוי כמו מפרש שבועה שאוכל כל שהוא. ואפשר לבאר הענין בשני דרכים, או שחומרת התורה בברייה שפירשה שאסורה בכל שהוא, היא הסיבה לחשיבות שהחשיבו חז"ל הבריה שלא תחבטל, כדברי הרמב"ם שהזכיר שבריה חשובה שלוקין עליה בכל שהוא, ובאופן אחר אפשר לבאר שלא מטעם חשיבות בריה אינה מתבטלת, אלא מפאת איסורה המיוחד, כפי שנבאר.

נתבונן בדוגמא שהביאו התוס', הנשבע שלא לאכול כל שהוא, חלה עליו שבועה אע"פ שדין אכילה בכזית, והטעם כיון שפירש, וה"ה בברייה התורה פירשה שאיסורה גם בפחות מכזית, וכשם שבשבועה שלא אוכל כ"ש אין הטעם משום שאכילת כל שהוא חשובה כאילו אכל כזית, אלא כיון שנשבע שלא יאכל כל שהוא, גם אם אכילה בכזית, שבועתו אוסרת גם טעימה ואכילה שאינה נקראת אכילה, ה"ה בברייה כיון שפירשה תורה שכל נמלה אסורה, גם קטנה מכזית, הוי כמפרש, שהתורה אסרה נמלה גם אם אין בה גדר אכילה בכזית, ולא שאכילת בריה נחשבת ככזית, אלא שכך אסרה תורה, והוא דין מיוחד באכילת נמלה ששיעורה בכ"ש ולא בגרדי אכילה, שהתורה אסרה לאכול נמלה כיחידה אחת,

ונראה עוד נפק"מ אם מה שלוקין על פחות מכזית הוא הסיבה לדין שבריה לא בטילה, בדין שרצים טמאים שמטמאין ולוקין עליהם בכעדרשה, שיהא להם דין בריה שאינה בטילה, דהנה בסימן ק"ד בדין עכברא דמתא שנתמעך לחתיכות קטנות והוא בענין שאין יכול לסננו הכל אסור ואין שם ביטול דחיישינן שמא יפגע בממשו של איסור ולא ירגיש, כתב הרמ"א "ודוקא בשרץ יש לחוש אם נשאר שם שלא יוכל להוציאו אבל בשאר איסורין אין לחוש", ובדרכי משה ביאר הטעם "שבשרץ שמא ישאר ממנו כעדרשה שהוא שיעור טומאתו הואיל ותחילת ברייתו הוה כעדרשה מיקרי בריה ואינה בטילה", מבואר שכיון שמטמא בכעדרשה ולא בכזית, יש לו דין בריה, וזו הסיבה שאינו מתבטל בתערובת. והקשה בט"ז שם ס"ק א' הרי כל דין בריה נאמר רק על בריה שלמה, ואם נתרסק אין לו דין בריה, לפי שאינו חשוב, ובשרץ שנתמעך כיצד יהיה לו דין בריה שאינה בטילה.

ונראה שבוה נחלקו הרמ"א והט"ז, הרמ"א סובר שחשיבות דין בריה שאינה בטילה הוא בכך ששיעורה לא כמו כל איסורין בכזית אלא בכל שהוא, וא"כ הוא הדין בשרצים ששיעורן בכעדרשה שחשיבי ולא בטלים, ומה שבברייה צריך שתהא שלימה, ואם נתרסק אין לו דין בריה, לפי שרק בברייה שלימה נאמר הדין שלוקה בכל שהוא, ואילו בשרץ גם כשנתרסק טמא בכעדרשה, ועל כן אינו בטל. אולם הט"ז סובר שבריה אינה בטילה מחמת חשיבותה, ותנאי לחשיבותה שתהא בריה, ולפ"ז בשרצים שנתמעכו הגם שלוקים עליהם בכעדרשה אין להם חשיבות של בריה. אולם לפ"ז יש להבין דברי הט"ז, שכתב בסימן ק' שלא חשיבותה של הבריה היא גורמת הדין שאינה מתבטלת, אלא ההלכה שלוקין עליה בכל שהוא, ואילו בסימן ק"ה חלק בזה על הרמ"א וס"ל שצריכים בדין בריה שתהא חשובה ושלימה בכזי שלא תחבטל.

(20)

ב. הטעם שלוקה בברייה בכ"ש מהתורה

והנה המקור שבריה חשובה מהתורה הוא בכך שלוקה עליה בכל שהוא ולא בכזית, ועל פי זה קבעו שבריה אינה בטילה מדרבנן, ואפשר לבאר הטעם שבריה אינה בטילה משום שאכילת כ"ש נחשבת לאכילה בברייה משום חשיבותה ולכן אינה מתבטלת.

ואיסורה אינו מגדרי אכילה, אלא כמפרש, שזה גוף האיסור לאכול נמלה, וחשיבותה בשלימותה, שהיא גוף האיסור, ולא משום איסור אכילה.

צורתה גם לא בטיל דשם בריה עלה גם שגסרתה, והביא בשם הפרי מגדים להקל, ע"ש.

לפ"ז אפשר להבין הדין דרבנן שבריה אינה מתבטלת, משום שדין ביטול גאמר על איסורים שיסודם בכמות האכילה, שהתערובת מתבטלת הכמות, אבל איסור שיסודו לא בכמות האכילה, אלא דין הוא באכילת היחידה השלימה, גם אם אין בו גדרי אכילה, אינו מתבטל מדרבנן.

לפ"ז יש להבין דברי הט"ז שאע"פ שכתב בסימן ק' שעיקר הדין שבריה אינה בטילה הוא מהטעם שאיסור בריה בכ"ש שכך אסרה תורה, חלק על הרמ"א בסי' ק"ד שכתב ששרצים שנתמעכו אסורים ואינם בטלים שהרי שיעורם בכעדשה ולא בכזית, משום שסברת הט"ז היא שבריה אסורה בכל שהוא כמפרש, שהאיסור אינו איסור אכילה אלא איסור לאכול הנמלה כבריה וכיחידה בכל מצב שהוא, ואיסור שאין בו גדרי אכילה ואיסורי אכילה קבעו חז"ל שאינו בטל, אבל בשרצים אף שמתמאים בכעדשה ולא בכזית עכ"פ איסורם שזה לכל האיסורים, רק ששיעור הטומאה והמלקות בכעדשה ולא בכזית, ויש להם שיעור אכילה אלא ששיעורם שונה משאר איסורי אכילה, על כן בטלים הם כשאר איסורי אכילה, מה שאין כן בבריה שאין לה שיעור אכילה כלל, ואינה איסור אכילה אלא איסור בריה, ולכן אינה בטילה, ובוה נחלק הט"ז על הרמ"א.

ג. אם בריה אסורה באיסורי אכילה או שאסורה כבריה

ונסתפקתי בסברת התוס' שבריה הוי כמפרש שהאיסור בכל שהוא ולא בכזית, שאכילת בריה אינה נחשבת כאכילת כזית, רק שהתורה פירשה שהאיסור באכילת יחידה שלימה, מה הדין כשאכל בריה כל שהיא שלא בכדי אכילת פרס אם ילקה, אם חידוש התורה שבריה מפאת חשיבותה אכילת כ"ש הימנה נחשבת כאכילת כזית, עדיין אין בכך כדי ללקות, שהרי מלבד הדין שצריך אכילת כזית באיסורים, צריך גם שהאכילה תהיה בתוך כדי אכילת פרס, ובבריה התחדש שכל שהוא נחשב לכזית, אך עדיין חסר בזמן אכילה שהוא כדי אכילת פרס, אולם אם כסברת התוס' שדין הוא בבריה כמפרש, שהתורה אסרה אכילת נמלה אע"פ שאין בה כזית, מחמת איסור התורה שאסרה לאכול נמלה, הדין שלא לאכול נמלה שלימה הוא איסור שאין בו גדרי אכילה, ואם כן ה"ה אם אכל שלא בכדי אכילת פרס, כיון שאכל נמלה שלימה, עבר איסור גמור ולוקה עליו. וכן יש להסתפק באכילת בריה שלא כדרך אכילה אם נאסר מטעם בריה כיון שאכל נמלה.

על פי סברת התוס' שכתבו שדין בריה הוא איסור מיוחד שהתורה אסרה לאכול האיסור כיחידה שלימה בכל מצב, והוי כמפרש שבועה שלא אוכל כל שהוא, יש להבין אחד התנאים שהזכיר השו"ע בדין בריה, שבריה נקרא רק איסור מתחילת ברייתו לאפוקי עוף טהור שנתגבל או שור הנסקל. ניתן לבאר שתנאי הוא מטעם חשיבות האיסור כמו שצריך שיהא דבר שהיה בו חיות לאפוקי חיטה וכדומה, אולם לסברת תוס' שדין בריה הוא לא מפאת חשיבותו, אלא שכך אסרה תורה שנמלה גם קטנה אסורה, ודין הוא שלא לאכול האיסור כיחידה שלימה, גם אם אין בו גדרי איסור אכילה, הטעם שצריך שיהא אסור מתחילת ברייתו אינו משום חשיבות האיסור, אלא משום שרק כשהאיסור הוא בחפצא של הדבר מעיקרו נאמר האיסור כמפרש שכל נמלה אסורה, וה"ה כל איסור שהחפצא שלו אסורה מעיקרא, ועל כן גם אם אין בו שיעור, כך אסרה תורה, אבל כשהאיסור בא אח"כ לא נאמר כלל זה, לפי שרק בנמלה ובשרצים נאמר הכלל של בריה.

לאור הדברים יש לישב דברי התוס' בחולין שם, התוס' בסוף דבריו הקשה וז"ל "ור"ש דחשיב חטה בריה היאך תרומה עולה באתו ומאה, הא אמרינן

(21)

וראתי ברכי תשובה ס"ק ה' שהביא בשם שו"ת חוות יאיר, שה"ה זכוב או פרעוש אף שנפשו של אדם קצה בהן וטעמם פגום שאינם ראויים למאכל אדם כלל, אפ"ה לוקה עליהם משום כל תשקצו, וגזירת הכתוב היא ובריה הוי ואינה בטילה, ובפרי חדש סימן ק"א כתב דלאו דוקא אם הוא פגום מעיקרא, דגם אם נסרתה הבריה אח"כ ונשתנה

לקמן דבריה לא בטילה גבי גיד, וכי חימא דהתם היינו טעמא שכשנולד נולד האיסור עמו כמו גיד ושרצים ואבר מן החי ועופות טמאים, אבל תרומה מותר עד שימרח, אכתי ערלה וכלאי הכרם לא ליבטלו. התוס' בתירוצם הביאו סברא שבריה אינה אלא כשהאיסור מתחילת ברייתו, ועל כן בתרומה שמותר לאוכלה עד שימרח אין עליה איסור בריה, ועל כן יש ביטול, והקשו מכלאי הכרם וערלה שאסורים מתחילת ברייתם. ותמה על כך הגרע"א בחידושו על המשנה במכות פ"ג, הרי ר"ש במשנה שם חלק על חכמים וס"ל שאיסור טבל הוא בכל שהוא, משום שגם חטה אחת יש לה דין בריה, ושלא כדעת חכמים הסוברים דאין דין בריה על דבר שאין בו נשמה, והרי איסור טבל אינו קודם מירוח, ואעפ"כ ס"ל לר"ש שחטה אחת אסורה משום טבל, וא"כ איך כתבו התוס' שאין בתרומה משום איסור בריה משום שאינה אסורה עד שימרח.

וראיתי לקהילות יעקב בחידושו לחולין סימן י"ט ועוד אחרונים שתירצו תמיהת רע"א, שטבל אף שנאסר רק משימרח הרי זה נחשב איסור מתחילת ברייתו, שהרי כל חיטה סופה שתעשה דגן ותימרח בכרי, ובשעה שהחיטה הופכת לדגן בכרי מיד חל איסור טבל על כן הרי זה איסור מתחילת ברייתו, או בלשון התוס' שכשנולד נולד האיסור עמו, כשהגיע דין דגן חל איסור טבל, ואע"פ שלא חל מתחילת ברייתו חל משעה שהוכשר לאיסור, והוי כברייתו לפי שכל חטה סופה להעשות דגן, מה שאין כן בתרומה, החטה כברייתה אין בה איסור תרומה, וכל איסור תרומה חל בקריאת השם, ולא בחפצא של בריית החיטה, ועל כן לא שייך לקרוא לאיסור תרומה איסור בריה, לפי שהחפצא עצמה אינה אסורה, ואין כאן איסור מפרש על יחידת האיסור שאסורה כיחידה, מה שאין כן בטבל אם היה נאמר איסור על כל חיטה, לדברי התוס' הוי כמפרש, ועצם החיטה אסורה.

והנה בשאלה זו, מה הוא התנאי שצריך שאיסור בריה יהיה מבריייתו, האם תנאי הוא באחשביה, וצריך שיהא מבריייתו ממש, או שדין הוא שצריך שהאיסור יהיה מבריייתו בחפצא של האיסור, וגם אם

(22)

האיסור נוצר בתהליך טבעי מיקרי נוצר מבריייתו, כמו בטבל, נחלקו הפוסקים להלכה. בכרתי ופלתי לימד זכות על ישראל שאוכלים פירות אע"פ שיש בהם תולעים שאסורים משום בריה ולא בטלים, וכתב להליץ טוב, משום שהתולעים אינם אסורים מבריייתם, לפי שעם יציאת התולעת כל עוד לא פירשה מהפרי מותרת, ועל כן אין לה דין בריה שאינה בטילה, אולם הכו"פ עצמו הקשה מגיד למ"ד שהגידין נרקמים עוד בעובר, ואינו נאסר רק כשהוא על כף הירך לאחר לידת הולד, ואם כן אין האיסור נולד מבריייתו, ותירצו האחרונים וביניהם הקהילות יעקב, שאע"פ שהגיד נוצר עוד בעובר, אולם כיון שאיסור גיד הוא רק בולד, מרגע שחל איסור גיד נולד האיסור, והוא כמו שבאיסור טבל עד הדיגון מיקרי איסור מבריייתו, לפי שזה תהליך יצירת האיסור, אע"פ שלפני כן היה מותר, אולם לפ"ז דחו גם סברת הכו"פ, לפי שתולעת נוצרת בתהליך שפורשת מהפרי, וזה סדר גדילתה, וחלות האיסור הוא כשהשרץ שורץ על הארץ, וברגע זה חל האיסור, והוי איסור מבריייתו.

ונראה שבזה נחלקו האחרונים, מה הטעם דבעינן איסור מבריייתו בדין בריה, אם דין הוא משום אחשביה, והוא תנאי בדין בריה כמו נשמה וכדומה, דין הוא שצריך שיהא מתחילת ברייתו ממש כמו אבר מן החי ועוף טמא וכדומה, אולם אם דין הוא באיסור שיהא איסור חפצא שכן אסרה תורה כמו שביארנו, גם אם נוצר האיסור בתהליך מיקרי איסור מבריייתו.

לאור הדברים יש להבין סדר השו"ע בהל' תערוכות שפתח בבריה ולאחריה דין חתיכה ראויה להתכבד ודבר חשוב שאינו בטל, והוא שלא כסברת הרמב"ם שטעם איסור בריה דאחשביה והוי כדבר חשוב, שלסברת השו"ע דין בריה הוא משום חשיבות האיסור שנאסר מהתורה בכ"ש, והוי האיסור יחידה שאין בה ביטול, וממנה נלמד על כל דבר חשוב וחתיכה הראויה להתכבד שכמות מבטלים ברוב ולא יחידה האסורה בפני עצמה.

סימן מט

הלכות תולעים - אם בריה בטלה ובכמה

הנה מאז ומתמיד התאמצו גדולי ישראל ללמד זכות ולמצוא פתח תקוה להמוני עם ה' ולהצילים ממיצר עון אכילת השרצים והרמשים. ומכיון שבמקומות רבים באקלים חם בימות הקיץ כמעט בלתי אפשרי היה להינצל מחשש עון ועבירה בקמח, במים ובצימוקים שהשתמשו בהם בתבשילים שונים, דנו בדרכים שונות למצוא בזה קולא.

ונבאר את עיקרי הדברים בדרך קצרה.

א

אם בריה בטלה באלף

אך רוב הראשונים דחו שיטה זו ויש מהם שפירשו את דברי הירושלמי בפנים אחרות.

א. כתב הרא"ש (חולין פ"ז סימן ל"ג) דעכברא שם מקום הוא (וכ"ה בב"מ פ"ד ע"ב) ולא מדובר כלל בדין בריה.

ב. התוס' בעבו"ז (ס"ט ע"א ד"ה איד) פירשו דמיירי באופן שהוציאו את גוף השרץ ואמרו שהטעם בטל באלף.

ג. ויש מן הראשונים שאף שהודו שאכן זה כונת הירושלמי, מ"מ נקטו שאין הלכה כמותו כיון שבבבלי אמרו דבריה לא בטלה, ומשמע דלא בטלה כלל. כ"כ בספר החינוך (מצוה קס"ג), ע"ש.

והטור ביו"ד (סימן ק) הביא שיטה זו אך דחאה מהלכה כשיטת אביו הרא"ש. ובשו"ע כלל לא הובאה דעת הירושלמי וגם הרמ"א והנו"כ לא הביאו שיטה זו.

אך הפלתי (שם בס"ק ב') בבואו ללמד זכות על המון עם ה' כתב דיש לסמוך על שיטה זו

איתא בירושלמי תרומות (נ"ג ע"א) "הורי ר' יוסי ב"ר בון בעכברא חד לאלף".

ויש מן הראשונים שפירשו את הדברים דאף עכבר שדינו כבריה בטל באלף. וכך כתב הר"ש במשנה שם (תרומות פ"י משנה ח') "אמרינן בירושלמי הורי ריב"ב בעכברא אחד לאלף כלומר מצא אחד לאלף מותר והוא הדין אחד לתתק"ס היה מתיר והאי דבעי שיעורא רבה כ"כ משום דהוי בריה ולא בטלה ובאלף בטלה".

וכן הוא בשו"ת הרשב"א (ח"א סימן רע"א) דבריה בטלה בתתק"ס, ע"ש. ועיין מלאכת שלמה תרומות (שם ד"ה דג) שהביא עוד תשובות נוספות מהרשב"א שכ"כ, ועיין עוד ברמב"ן וברשב"א (חולין צ"ז ע"ב) שהביאו שכך דעת הראב"ד, ע"ש. וכך דעת רבים מן הראשונים. (ברשב"א בחולין שם הביא מהראב"ד שבריה בטילה באלף ומאתיים, ובפלתי סי' ק' ס"ק א' כתב בשם הראב"ד באלף ובמשכנות יעקב יו"ד סי' ל"ו כתב בשם הראב"ד במאה או מאתיים).

ובסימן פ"א בתשובה לבעל חלקת יואב נטה יותר לקולא וכתב להקל בצירוף סברא מחודשת מאד דשמא המים הם הפסק בין התולעים ובית הבליעה של השותה, עי"ש.

סוף דבר אף שיש מן הראשונים שכך פסקו להלכה, רוב הראשונים דחו שיטה זו ובשו"ע נפסק דבריה אף באלף לא בטלה. מן האחרונים יש שהקלו בשעה"ד, ויש שהקילו רק בצירוף ספיקות נוספים. למעשה אין לסמוך על שיטה זו אלא א"כ יש צדדים נוספים שיש בהם כדי להקל.

בשעת הדחק, עי"ש. ויש עוד מרבתינו האחרונים שכתבו לצרף שיטה זו בהדי צדדים נוספים, עיין שו"ת כת"ס (יו"ד סימן ס"ג), משכנות יעקב (יו"ד סימן ל"ו), וערוך השולחן (סימן ק' סעיף ט"ז - י"ח).

ועיין באבני גזר (יו"ד סימן ע"ט וסימן פ"א) שדן בעיר שכל מי השתיה שלה היו מי בארות, והמים היו מלאים שרצים קטנטנים והיה טירחה עצומה וקושי גדול לסנן את המים, ובסימן ע"ט כתב דאלו היה מדובר באיסור דרבנן היה נוטה לסמוך על שיטת הר"ש דבריה בטלה באלף, אך מכיון שמדובר בחשש דאורייתא אין להקל.

ב

אם יש לתולעי פרי דין בריה

דעת (ס"ק ה'), וכ"כ בפמ"ג (סי' פ"ד שפ"ד ס"ק ל"א) ובהגהות אמרי ברוך (שם בהגהות על החות דעת שם ביאורים סק"ה). ובהגהות דגול מרבבה (תניינא ריש סי' פ"ד) כתב בתחלה לשבח את סברת הפלתי ושוב דחה דבריו, עי"ש.

וע"ע בדרכי תשובה (סי' ק' ס"ק ד' וס"ק כ"ב) שהאריך בזה ובתוכ"ד הביא מדברי השיורי ברכה שכתב "יש מקשים דלפי"ז התולעים דפרשו מהבור לא יהיה להם דין בריה כיון דבעודם במים מותרים א"כ אף אי פירשו ואסירי מטעם שרץ הארץ לא יהיה להם דין בריה כיון שאינם אסורים מתחילת ברייתם, ולק"מ דאף אלו אסורים מתחילת ברייתן הן שהן אסורין מחמת עצמן והא דפירשו לא חשיב דבר אחר שגרם לאוסרן חדא דהיינו רביתיהו דפרשו ותו שאינו מעשה בגופם אלא בשינוי מקומן ולא מקרי שדבר אחר גרם להם ליאסר".

אמנם אחד מחשובי האחרונים הקדים את הפלתי בסברא זו וסמך עליה להלכה,

עוד כתב הפלתי (שם סק"ד) חידוש גדול להקל בזה, דהנה מבואר ביו"ד (סימן ק' ס"א) דאין דין בריה אלא בדבר האסור מתחילת ברייתו, והרי אין השרץ נאסר אלא אם שרץ על הארץ וכל עוד לא שרץ אין בו איסור כמבואר ביו"ד סימן פ"ד, וא"כ אותם השרצים הנולדים בפירות אינם נאסרים מתחילת ברייתן, ורק כשישרצו ע"ג הארץ נאסרו, וממילא אין בהם דין בריה.

ואף שהפלתי הדגיש דחלילה לסמוך על חידוש זה, מ"מ כתבו ללמד זכות על עם קדוש להצילם ממדת הדין, אך יש מן האחרונים ששיבחו סברא זו וצירפו אותה בהדי צדדים נוספים, עיין צמח צדק (פסקים יו"ד סימן פ"ד אות כ') ושו"ת תשורת שי (תניינא סימן מ"ב).

אך רוב רבתינו האחרונים דחו חידוש זה, וכתבו שכל כולו טעות וכל עיקר כונת הלכה זו אינו אלא לאפוקי מאיסור נבילה ושור הנסקל שאין איסורם אלא מחמת דבר אחר ולא משום עצמם, ואין זה ענין כלל לשרצים, עיין חות

עיין בכנפי יונה לבעל מעיל צדקה (יו"ד סימן פ"ד
ד"ה כתב הב"ח, בדרך ס"א ע"ב) שכתב כן.

סוף דבר סברא זו מחודשת ולכאורה צדקן
האחרונים דאין לדמות שרצים לנבילה
ושור הנסקל, וגם הפלתי כתב שלא לסמוך על

סברא זו, אך מ"מ כתב סברא זו כלימוד זכות,
ובעל כנפי יונה שהיה מגדולי האחרונים (ועלה
בסערה השמימה בהיותו בן ל"ד שנה בלבד)
נקט כן.

ויש לצרף סברא זו בהדי צדדים נוספים.

ג

שרצים זעירים אם הוי בריה

חשוב כלל, אך מכיון שעיקר הלכה זו משום
שהחמירה תורה לחייב מלקות בבריה אף שאין בו
כזית, גם חז"ל החמירו שלא יבטל ברוב, וכיון
שכן מה לן אם אפשר לראותו ולסננו, עי"ש.

אך באמת אין כל הכרח בהשגתו, דאף דבאמת
נכון הדבר וכך כתב הריטב"א (חולין ק' ע"א)
דחכמים החמירו בבריה שאינו בטל משום
שהתורה החמירה בו לענין מלקות, וכ"כ הט"ז
(בסימן ק' ס"ק א'), אך מ"מ פשוט דלא החמירו אלא
בבריה שיש בו חשיבות מסוימת, ועוד דכיון
דתולעים אלה לעולם אינם עומדים בפני עצמן
אינם דומין כלל לבריה שאין בו כזית שלוקין
עליו. ולהדיא כתב הריטב"א שם דאם נחלקה
הבריה בטלה חשיבותה ובטלה היא ברוב וכמו
שמצינו לגבי חתיכה הראויה להתכבד עי"ש, הרי
שבחשיבות תליא מילתא.

ועיין בחזון איש יו"ד סימן י"ד (א) אות ו'
שכתב וז"ל: "ובמעשה דהט"ז יש מקום
להקל דהמילבן להפלגת קטנותם ודאי אבדו הכרת
העין ויש כאן ביטול יבש ביבש ואף אם יש כאן
ספק ברי' הוי ספיקא דרבנן וגם על הרוב מתבלבל
צורתה בבישול, ואפשר דכל שאין העין שולט
בו לאו ברי' היא, ולא דגו בסי' ק"ד אלא בשרץ
כעדשה לדעת רש"י דחשיב ברי' ובזה אף
שנתערב יבש ביבש ואינו ניכר מ"מ לא אבד
חשיבות ברי' דגופו קיים וניכר אלא מפני שנתערב

וידועים דברי המשכנות יעקב (יו"ד סימן ל"ו)
והביאו הפתחי תשובה (סק"א),
דשרצים קטנים שכמעט אי אפשר לראותם ואי
אפשר לסננם אין להם דין בריה. ומשום שהבליע
דבריו נקודות רבות ולא ברור על מה השתיח את
עיקר כחא דהיתירא הנני מעתיק לשונו.

"נראה דהיינו דווקא אם הבריה או החתיכה
עומדת בעינה ובפ"ע וניכרת רק שאין
ידוע איזו האסורה כמו גיד וחתיכה שניכר ממשן
בפ"ע וחשיבותן עליהן. אבל אם מעוצם קטנותו
נאבד מששו והוא דבר המתערב ממש ונדבק בפת
כמו הקמח או שנתערב בתבשיל ואי אפשר
להפרידן כלל כמו המילבין הקטנים ולא יהי'
לעולם בעין בפ"ע רק תמיד בתערובת לא נודע
מקומו איה לא נאמר עליו ברי' שאני כיון שאין
לו מקום בפ"ע שיהא חשיבותו עליו כמו גיד
וחתיכה שכ"א עומד בפ"ע".

ולא ברור אם עיקר הסברא משום שאין שרצים
אלה עומדים בפני עצמם לעולם, או משום
שקשה לסננם, או משום שקטנים הם מאד, אך
מ"מ כתב באופן נחרץ להקל בזה.

ובערוך השלחן (שם ס"ק ט"ז) כתב לפקפק
בדבריו, דבשלמא אילו היה יסוד דין
זה דבריה לא בטלה באלף משום החשיבות של
בריה היה אכן מסתבר לומר דכל כה"ג ודאי אינו

ומגדולי הזמן יש שהביאו סברא זו להקל בהדי שאר סברות, עיין מנחת שלמה (ח"ב סימן ס"א) ובאגרות משה (יו"ד ד' סימן ב'), עי"ש.

אמנם אף שרואה אני סברא גדולה בדבריהם דלא מסתבר כלל לתת חשיבות בדבר שבטל מצד עצמו ואין בו שמץ של חשיבות, ועוד דאף שאכן נתבאר דלא החמירו חכמים בבריה אלא משום שראו שהתורה החמירה בו, אך מאידך פשוט דעיקר חומרת בריה משום חשיבותו דהלא בחולין (צ"ו ע"ב) במשנה נקטו בחדא מחתא חתיכה הראויה להתכבד ובריה וכמבואר שם בגמ' (ק' ע"א), וכך מבואר בדברי הרמ"א דידן שכתב ד"דברים החשובים כגון בריה וחתיכה הראויה להתכבד וכו'".

אך מסתימת הפוסקים שפלפלו ודנו בדין בריה אף במילבין (עיין ט"ז בסימן פ"ד ס"ק י"ז ובש"ך שם) מבואר שלא עלה על דעתם להקל משום סברא זו, וצ"ע.

בגופים אחרים כתוארו אין העין מבחנת בינו לבין אחרים, ועי' מש"כ לק' סי' ל' סק"ג".

וב"ב גם הגרש"ק בחכמת שלמה (שם סי' פ"ד), עי"ש.

ועיין עוד ביד יהודה (סימן ס"ט ס"ק ס"ג אות ו') שכתב בסגנון אחר: "אך במה נ"ל לתפוס בדעת או"ה גבי ברי' דהוא ג"כ מחמת חשיבות האיסור לכל הטעמים ולא שייך בהיתר כלל א"כ אם נולד האיסור בתערובת א"כ מעולם לא בא לידי חשיבות האיסור ובטל ובזה יש תקוה להציל נפשותינו מגודל האיסור בימי הקיץ אשר הוא שכמעט א"א להזהיר בזה כלל בקמח וגראפין וכדומה אשר מתהווה בהם המילבין והם קטנים מאד אשר אין נתפסים אף בראית העין יפה זולת לאור השמש או ע"י בדיקה וא"א להפרידם בידיים ואף אם פרשו קצת וחזרו מ"מ כיון שאין פרישתם ניכר כלל וגם אין נתפסים ביד להיות באפשרי לאכול אותם בפ"ע בלא תערובת נראה דתמיד הם עומדים בכלל ביטול ברוב". ויסוד דבריו מצד בא לעולם בתערובת, ודו"ק בדבריו.

ד

בבריה הפגומה מצד עצמה

מעלמא חייב מלקות כל זמן שראוי רק לאכילה בדוחק ואם לא נדמה למלקות א"כ אינו אלא מפני חשיבות היעלה על הדעת דבסרחון דידהו יש חשיבות ומנ"ל לומר דבר נגד הסברא ונגד לשון האו"ה והרמ"א". וחזר על דבריו (בסימן ק"ד סעיף ט"ז ובסימן ק"ג סי"א), עי"ש.

אמנם יש לעיין בכונת הרמ"א במה שכתב "אם אינם פגומים בעצמן" מה כונת הדברים. ונחלקו האחרונים בביאור דבריו. המנחת כהן ספר התערובת ח"א פ"ט והפרי חדש וכן הבית מאיר כתבו דמיירי בבריה שהסריחה, דאף שהתורה

ובערוך השלחן (בסימן ק' סעיף י"ח) כתב "וראיה ברודה לזה מדברי... רבינו הרמ"א בסי' ק"ג סעיף א' וז"ל מיהו דברים החשובים כבריה או כיוצא בה **אם אינם פגומין בעצמן** אע"פ שפוגמין התבשיל אינן בטילים אפילו באלף עכ"ל אבל כשפוגמין בעצמן בטילין והרי אין לך פגום יותר מנמלה וזבוב ותולעת וכיוצא באלו שהרי הם מאוסים ונפשו של אדם קצה בהם כמ"ש ולכן הדבר פשוט שבטילין. וראיתי מי שכתב לחלק בין סרחון דאתי מעלמא לסרחון דידהו דבסרחון דידהו אינם בטילין (פמ"ג בש"ד סק"א) ותמיהני דממ"נ אם מדמה למלקות הא גם בסרחון דאתי

26

אסרה את השרץ אף שמאוס הוא וכמבואר בעבר"ז (ס"ח ע"ב) מ"מ אם הסריחה שוב בטל דין בריה מיניה. וכ"כ בגליון מהרש"א שם, וכ"כ כן בבי' הגר"א שם סק"ב.

אך בשו"ת פנים מאירות (ח"ב סימן ס"ז) פלפל עם הגאון בעל חות יאיר במה שכתב בשו"ת חות יאיר (סימן קי"ב) לגבי פרעוש שנפל לתבשיל ופסק לאסור את כל התבשיל כיון שבריה אפילו באלף לא בטלה, והקשה הפנ"מ דשם פרעוש פגום בעצמו כמו זבובים ונמלים שפגומים בעצמם ומשו"כ אין בהם דין בריה כמ"ש הרמ"א, וא"כ יש להתיר תבשיל זה. ושוב כתב לדחות את דברי הרמ"א דשם אין כונת הרשב"א אלא בבריה שנמחה בתבשיל דהיינו שנתמעך ובטל ממנו צורת בריה, עי"ש.

והחות יאיר בתשובתו לבעל פנים מאירות אף הוא נקט להלכה דאף בדבר הפגום יש דין בריה כיון שלעולם השרצים מאוסים ואעפ"כ אסרתן תורה, עי"ש.

אך מכל דבריהם מבואר שלא פירשו את כונת הרמ"א לשרץ שהסריח אלא למיני שרצים הפגומים מצד עצמם וטבען, כגון זבובים ויתושים, אלא שנסתפקו אם גם הפרעוש פגום מצד עצמו, ועוד פלפלו אם הלכה כדברי הרמ"א, אך פשיטא להו שהלכה זו אמורה בכל שרץ הפגום מצד טבעו ואינו ראוי למאכל, ולדעת הרמ"א אין בו חשיבות בריה ובטל בששים, עי"ש.

ולפי זה יש טעם בדברי ערוך השלחן דכיון דבמחזורותינו ודאי כל השרצים והתולעים פגומים מצד עצמם ואף מי שאינו שומר תורה ומצוות אין דרך לאוכלם ודאי הוי בכלל פגומים מעצמן, ואף אלה שאינם בודקים את הירקות לנקותם מתולעים אין זה משום שהתולעים ערבים

(27)

לחיכם אלא משום שמחמת מיעוטן אין הם פוגמים במאכל, אך פשוט דשרצים אלה פגומים הם לפי המקום והזמן, ולדעת הרמ"א להבנת האחרונים הנ"ל אין בהם דין בריה.

ואין לתמוה מכל עיקר דין שרצים דלעולם מאוסים הם ואעפ"כ יש בהם דין בריה, דבאמת יש שרצים שראויים למאכל, כגון חסילונים וסרטנים ורגלי צפרדעים וחרגולים למיניהם שנחשבים מאכל משובח, ויש ארצות שבהם אוכלים גם נמלים ושרצים אחרים. ועוד דהרי אמרו חז"ל (בע"ז שם) דעכברא דדברא נותן טעם לשבח הוא, וכ"כ הש"ך בסימן פ"ד ס"ק ל' דתולעת נותן טעם לשבח ורק זבובים הוי נטל"פ, עי"ש. הרי לן להדיא דיש מן השרצים שאינם פגומים כלל, ואתי שפיר שחילקו בין אלה הראויים למאכל לאלה הפגומים בעצמם שאין בהם דין בריה.

אך עינתי במקור הלכה זו שציין הרמ"א והוא באיסור והיתר הארוך לרבינו יונה (כלל ל"ב אות ו') ושם משמע כהבנת הפר"ח וסייעתיה דמיירי בהסריח ונפגם וז"ל "ואפי' בריה שלימה מוסרחת שנתערבה אף גופא בטל במינו ברוב כגון נמלה בכשרות ובשאינו מינו בס' כשאר איסורין שאעפ"י שעדיין חשובה היא אפי' למלקות כדכתב הרמב"ם פ"ב דא"מ דאפי' איסרחא הבריה ונשתנה צורתה לוקה דלא חילקה תורה בין שרץ המסריח לשאינו מסריח מ"מ לענין ביטול בטלה חשיבותה מ"ד כעדשה מח' שרצים וכזית מנבלה ומשרץ שנתרסק דבטלה שפיר בשיעור וההיא עכברא דנפל לשיכרא דלקמן דחשיב לה בריה שמא לא סרחה במשקה ומשביח בו ג"כ עדיין".

ולדריא מבואר מלשונו דכונתו לשרצים שנפגמו ונסרחו. אך אפשר שלא בא לאפוקי הני שפגומים מעיקרן ומטבען, דמה בין זה לזה, אלא דכיון דמיירי בעכבר ובנמלה,

ומינים אלה אינם פגומים מצד טבעם ע"כ כתב דאם הסריחו ונפגמו בטל מהם דין בריה, אך הוא הדין והוא הטעם גם בשרצים הפגומים מצד עצמם, וכהכנת הפנ"מ, החו"י ובעל ערוך השלחן, ודו"ק בכ"ז.

בטל. ב. אם משום היכר אף בפגום אינו בטל אבל אי משום חשיבותו, כיון שפגום בעצמו הוא בטלה חשיבותו והוא בטל ברוב כשאר כל מאכ"א. (אך כל עצם ההגדרה שעשו היכר לא נתבררה לי כל צרכה).

ובשו"ת כתב סופר (יו"ד סימן ס"ג) האריך בענין זה וכתב חידוש גדול. דכאמת יש שני טעמים לבאר את מה שהחמירו חז"ל שבריה אפילו באלף לא בטלה: א. משום חשיבותו. ב. משום שהתורה החמירה בו ללקות עליו במשהו עשו חכמים היכר בביטולו שלא יתבטל ברוב ובששים. ושני נפ"מ בין שני טעמים אלה. א. אם משום חשיבותו אף באלף לא בטל אבל אם משום היכר די בכך שאינו בטל בששים ככל שאר מאכ"א, אבל בתתק"ס שפיר

ולפי"ז כתב דשרץ שנפגם ממ"נ בטל באלף דאם הטעם משום חשיבות הלא בפגום אין חשיבות, ואי משום היכר הלא כל בריה בטלה באלף, עי"ש.

החמירה

אך אף שכל הרואה אומר ברקאי, אין לדברים כל הכרח, ואפשר דלאו הא בהא תלי. אך מ"מ גם הכת"ס נטה להקל בבריה פגומה שבטל באלף, וצירף לזה את דעת הראשונים שכל בריה בטלה באלף, עי"ש.

ה

החמירה

סיכום הדברים

הראנו לדעת דיש פנים שונות להקל בשרצים הקטנים הנמצאים במיני פרי וירק שקשה לבודקם ולהסירם. ואף שיש לפקפק בכל אחד מדרכים אלו, וכמבואר, מ"מ יש מגדולי הפוסקים ועמודי ההוראה שכתבו להקל לפיהם, ונראה דבצירוף כל הני המיקל

יש לו על מה לסמוך, ואחרי שבדק האדם כמיטב יכולתו, יש לו על מה לסמוך בשעה"ד.

אך ודאי הבורח מן העבירה ונמנע מאכילת כל ירק שחזקתו מתולע קודש יאמר לו, והרי זה משובח.